

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Diplomová práce

Vydědění a ochrana nepominutelného dědice

Barbora Doubková

Plzeň 2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení:	Barbora DOUBKOVÁ
Osobní číslo:	R15M0054P
Studijní program:	M6805 Právo a právní věda
Studijní obor:	Právo
Téma práce:	Vydědění a ochrana nepominutelného dědice
Zadávací katedra:	Katedra občanského práva

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Nepominutelný dědic
3. Vydědění
4. Ochrana nepominutelného dědice
5. Závěr

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

viz příloha

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Jindřich Psutka, Ph.D.**
Katedra občanského práva

Datum zadání diplomové práce: **30. ledna 2019**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
děkan

Doc. JUDr. Jan Pauly, CSc.
pověřená osoba

V Plzni dne 1. července 2019

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Vydědění a ochrana nepominutelného dědice zpracovala samostatně. Veškeré prameny a zdroje, které jsem k sepsání diplomové práce použila, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů.“

V Plzni dne 14. 4. 2020

.....
Barbora Doubková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Jindřichu Psutkovi, Ph.D. za cenné rady a připomínky, jimiž přispěl k vypracování mé diplomové práce.

OBSAH

1	ÚVOD.....	9
2	NEPOMINUTELNÝ DĚDIC.....	12
2.1	Postavení nepominutelného dědice.....	15
2.1.1	Postavení nepominutelného dědice, který je dědicem	16
2.1.2	Postavení nepominutelného dědice, který není dědicem	23
2.1.3	Postavení nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti.....	24
2.2	Nepominutelný dědic neznámého pobytu.....	28
3	VYDĚDĚNÍ.....	29
3.1	Prohlášení o vydědění	31
3.2	Opominutí nepominutelného dědice	34
3.3	Důvody vydědění	35
3.3.1	Potomek neposkytl potřebnou pomoc v nouzi.....	37
3.3.2	Potomek neprojevoval o zůstavitele opravdový zájem.....	37
3.3.3	Potomek byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze.....	39
3.3.4	Potomek vedl trvale nezřízený život.....	42
3.3.5	Marnotratnost nebo zadluženost potomka	43
3.3.6	Dědická nezpůsobilost jako důvod vydědění.....	45
3.4	Vliv vydědění na potomky vyděděného	49
3.5	Negativní závěť.....	51
4	OCHRANA NEPOMINUTELNÉHO DĚDICE	53
4.1	Právo na povinný díl	53
4.1.1	Charakteristika povinného dílu	53
4.1.2	Výpočet povinného dílu	60
4.1.3	Způsoby uspokojení povinného dílu.....	64
4.2	Další práva nepominutelného dědice	67
4.2.1	Právo být u soupisu a odhadu	67
4.2.2	Právo navrhnout odloučení pozůstalosti	68
4.2.3	Právo být zapsán do veřejného seznamu po zůstaviteli	69
4.2.4	Účast na zisku a ztrátě pozůstalosti.....	69
4.2.5	Právo na zaopatření	70
4.3	Nejasnosti v úpravě nepominutelných dědiců	73

5 ZÁVĚR.....	76
6 RESUMÉ.....	80
7 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ.....	81

SEZNAM ZKRATEK

ABGB	Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský
LZPS	Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, Listina základních práv a svobod
ObčZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObčZ 1950	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
ObčZ 1964	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
TrZ	Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

1 ÚVOD

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolila téma vydědění a ochrana nepominutelného dědice. Tyto instituty jsou jednou z tradičních součástí dědického práva. S dědickým právem se setká většina lidí během svého života, ať už kvůli úmrtí blízké osoby nebo případně i pokud sám člověk přemýšlí, jak pro případ své smrti naloží se svým majetkem a činí pro to určitá opatření.

Dědické právo je pak součástí práva soukromého, konkrétně je nedílnou složkou občanského práva. Že dědění se zaručuje je stanoveno v čl. 11 odst. 1 LZPS, toto ustanovení tak představuje ústavní základ samotného dědického práva. Z hlediska dalšího zařazení je dědické právo také právem majetkovým, konkrétně absolutním majetkovým právem. Absolutní proto, že má účinky *erga omnes* (vůči všem), nikoli jen *inter partes* (mezi stranami), jak je tomu u relativních majetkových práv.¹ Zjednodušeně lze dědické právo definovat jako souhrn právních norem, jejichž cílem je upravit přechod práv a povinností člověka, jež nezanikly jeho úmrtím, na jeho právní nástupce.² Tato definice je definicí dědického práva objektivního. Na druhé straně ve své subjektivní podobě se jedná o právo dědice na pozůstalost.³ Právo na pozůstalost, respektive na podíl z pozůstalosti ovšem nebude mít nepominutelný dědic platně vyděděný, neboť jak je uvedeno, jedná se o právo náležející dědici. Proto bych se v diplomové práci ráda zabývala problematikou vydědění a s tím související možností omezit nepominutelného dědice v jeho právu, které je zaručené dokonce i v LZPS. Jako problematické by se mohlo jevit už jen to, že vyděděním se dle ObčZ rozumí vyloučení či zkrácení práva na povinný díl. Otázkou pak je, zda by nemělo být stanoveno, že se jedná o vyloučení jak z práva na povinný díl, tak ale i o vyloučení z dědického práva jako celku, čím by se mohlo předejít některým výkladovým problémům.

Hlavním cílem mé diplomové práce bude tak vytvořit ucelený výklad o vydědění a institutu nepominutelného dědice a zhodnocení dostatečnosti a jednoznačnosti jejich právní úpravy, hlavně v oblasti hmotného práva.

¹ CHALUPA, I., REITERMAN, D., MUŽIKÁŘ, M. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 1.

² DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 19.

³ JANKŮ, M., MAREK, K. *Vybrané kapitoly ze soukromého práva*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 110.

Za stěžejní proto pokládám u tohoto tématu jednak posouzení, zda jsou zákonné důvody vydědění vhodně formulované, aby nevznikaly důvodné pochybnosti o jejich použitelnosti, a jednak zhodnocení, zda je ochrana nepominutelných dědiců dostačující. Z pohledu platného práva se pokusím provést stručnou charakteristiku i dalších institutů, které s tímto tématem souvisí.

Vlastní text práce jsem systematicky rozdělila do třech hlavních kapitol. První z nich je nazvána „nepominutelný dědic“, druhá „vydědění“ a třetí „ochrana nepominutelného dědice“.

Takové rozdělení jsem zvolila hlavně z toho důvodu, že nejprve je třeba vůbec osvětlit, kdo je nepominutelným dědicem a jaké je jeho postavení v různých situacích, abych poté mohla navázat právě jeho vyděděním.

Vydědění je institut, který umožňuje vyloučit nepominutelného dědice nejen z práva dědického, ale i z práva na povinný díl, a jde tak o institut, dle mého názoru a z hlediska principu rodinné solidarity, jež je hraničním krokem vůči potomkům. Platí zásada, že vydědění se nemá podporovat, a proto jsou pro něj stanovena konkrétní pravidla, aby bylo platné. Pokusím se tak odpovědět na otázky co to je vydědění, koho lze vůbec vydědit, jakou musí mít toto jednání formu, jaká je pro něj pořizovací způsobilost, rozeberu jednotlivé zákonné důvody vydědění (potomek neposkytl potřebnou pomoc v nouzi, potomek neprojevoval o zůstavitele opravdový zájem, potomek byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze, potomek vedl trvale nezřízený život, marnotratnost nebo zadluženost potomka a také případy dědické nezpůsobilosti, které mohou být důvodem pro vydědění). V samostatných podkapitolách se pokusím zhodnotit vliv vydědění na potomky vyděděného, vysvětlit institut negativní závěti a nastínit situace, kdy dojde k opominutí nepominutelného dědice, a to buď omylem, anebo záměrně, protože pak můžeme hovořit o vydědění mlčky a po právu.

V části práce, kde se budu zabývat ochranou nepominutelného dědice, vymezím hlavně jeho právo na povinný díl, neboť tento institut úzce souvisí s vyděděním, jelikož účelem vydědění je vlastně zbavit nepominutelného dědice práva na povinný díl. Zde také ještě zmíním některá další práva, která nepominutelnému dědici náleží a slouží k jeho ochraně, byť některé jen částečně.

Na konci této kapitoly se pokusím zamyslet nad některými nejasnostmi v úpravě nepominutelných dědiců, jež souvisejí nejen s jejich postavením, ale právě také s jejich ochranou.

Hlavními zdroji, ze kterých budu čerpat je v první řadě zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, komentáře, odborná literatura, současná, ale i starší judikatura a odborné články.

2 NEPOMINUTELNÝ DĚDIC

Nepominutelnými dědici jsou děti zůstavitele a v případě, že nedědí, tak jsou jimi potomci jeho dětí. Jsou jimi i děti, které se narodily mimo manželství, osvojenci a za nepominutelného dědice je považován také nasciturus.⁴ Osvojení je v ObčZ definováno jako přijetí cizí osoby za vlastní. Zároveň se totiž předpokládá, že mezi osobami, mezi nimiž tento vztah vzniká, je stejný vztah jako mezi dítětem a rodičem.⁵ Pojem nasciturus pochází z latiny a znamená, že se jedná o počaté, ale zatím nenarozené dítě (přesněji plod) v těle matky a jako takový je pro právní účely považován za osobu (fyzickou osobu, která má způsobilost nabývat práv a povinností), pokud je splněn předpoklad, že se narodí živé.⁶

Podle současné právní úpravy v ObčZ se ve skutečnosti nejedná o dědice, respektive nepominutelný dědic se stát dědicem může, ale nemusí.⁷ Tato problematika bude rozebrána dále v textu práce.

Pokud se zamyslíme nad výrazem „nepominutelný“, je nutno dojít k závěru, že půjde o osoby, které nemá zůstavitel opominout, když se rozhoduje o tom, koho za své dědice povolá.⁸ Jedná se o institut dědického práva, který má zajistit ochranu nejbližších příbuzných zůstavitele, což je projevem principu familiarizace, aby se nestalo, že právě těmto příbuzným z pozůstalosti nic nepřipadne, když se zůstavitel rozhodne v pořízení pro případ smrti zůstavit všechen svůj majetek jiným osobám nebo případně by jim nezůstavil takový díl z pozůstalosti, který jim podle zákona náleží. Mohlo by se zdát, že institut nepominutelného dědice omezuje svobodnou vůli zůstavitele v rozhodování o svém majetku, což tak do jisté míry je. Jde o dvě zásady, jež se střetávají v jednom z dalších institutů, kterým je povinný díl.⁹

V dřívějších úpravách se osobnostní i majetková práva a povinnosti zůstavitele po jeho smrti obvykle pojila u jeho nejbližších příbuzných. V nynějším

⁴ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 403.

⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 794 a § 795.

⁶ HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. [Online]. C. H. Beck, 2009. [cit. 12.4.2020] Nasciturus. Dostupné z: beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrguxg4yltmnuxi5lsovzq&groupIndex=0&rowIndex=0.

⁷ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 21.

⁸ DRÁPAL, L., ŠEŠINA, M. *Povinný díl a jeho vypořádání*. Ad Notam. 2016, č. 6, s. 15-20.

⁹ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. s. 241.

ObčZ u nich došlo k rozpojení. Co se týká ochrany osobnostních práv zůstavitele, tak ta v první řadě přechází na osoby blízké¹⁰, tedy právě na jeho nejbližší příbuzné. Příkladem osobního práva může být nedotknutelnost osoby, jak ji uvádí § 82 ObčZ, jelikož po smrti člověka se může ochrana jeho osobnosti domáhat osoba blízká. U majetkových práv a povinností tomu tak ale být vždy nemusí, jelikož zde závisí právě na vůli zůstavitele.¹¹

Jak již z textu plyne, tak náš právní řád přiznává vyšší stupeň ochrany jen potomkům zůstavitele, protože jen ty pokládá za nepominutelné dědice. V právních řádech některých zemí nejsou ale za nepominutelné dědice považováni pouze potomci zůstavitele, ale toto postavení bývá někde přiznáváno ještě jiným osobám, jako je třeba rodič či manžel zůstavitele.¹² Jako příklad lze uvést rakouskou právní úpravu, neboť v této zemi se mezi nepominutelné dědice řadí děti zůstavitele a jeho manžel (případně registrovaný partner).¹³ Zde je třeba i srovnání s jednou z našich dřívějších úprav, neboť ObčZ 1950 obsahoval výjimku, když považoval za nepominutelné dědice i rodiče, případně prarodiče zůstavitele, a to v případě, že byli neschopni pracovat a byli v nouzi, přičemž tomu tak bylo v době smrti zůstavitele.¹⁴

Vyšší stupeň ochrany se může projevat také v koncepci „*fictive hereditary mass*“, která se v českém právním prostředí ovšem neuplatňuje. Jedná se o koncepci, jež umožňuje, aby došlo k situaci, kdy po osobách, kterým zůstavitel během svého života ze svého majetku něco daroval, a tímto jednáním tedy zmenšil rozsah svého majetku, který by jinak patřil do pozůstalosti, může být požadováno, aby tyto dary (eventuálně jejich hodnotu) vrátily. Toto pojetí je založeno na tom, že pozůstalost je souhrnem veškerého majetku zůstavitele a zároveň i darů, jež během svého života daroval a mají v době jeho smrti odlišného vlastníka od případných dědiců, kteří by pak tímto jednáním mohli být

¹⁰ **Osoba blízká** – dle § 21 odst. 1 ObčZ je osobou blízkou příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo registrovaný partner, další osoby v rodinném nebo obdobném poměru, v případě, že by jedna z nich pociťovala újmu jako vlastní, i když ji utrpěla osoba druhá, a za osoby blízké se považují i osoby, které spolu trvale žijí a osoby sešvagřené.

¹¹ HORÁK, O., *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy, 2014, č. 11, s. 381-386.

¹² SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 21-22.

¹³ Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, § 757.

¹⁴ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 403-404.

zkrácení.¹⁵ Tato koncepce se uplatňuje například v Německu, ve Francii a Itálii, ale je nutné zmínit, že se neuplatňuje v každém státě stejně a ve stejném rozsahu. Někde je stanovena doba před smrtí zůstavitele, za kterou může být vrácení požadováno (jako třeba, pokud došlo k darování deset let nebo tři roky před úmrtím zůstavitele). Dále se vyšší stupeň ochrany projevuje v možnosti žádat vrácení téhož daru či jeho hodnoty po třetí osobě, to znamená po osobě, jež není osobou, kterou obdaroval původně sám zůstavitel. Souvisí s tím i tzv. *claw-back pravidlo*, jež koncepce „*fictive hereditary mass*“ obsahuje, protože jde právě o mechanismus, který znamená získání zpět nebo navrácení zpět.¹⁶ Koncepce, jež je uplatňována v českém právním řádu, umožňuje započtení na povinný díl nebo dědický podíl, to tedy platí jen pro potencionální dědice a nikoli vůči třetím osobám.¹⁷

Jak již bylo zmíněno na začátku této kapitoly, pokud nedědí dítě zůstavitele, stávají se nepominutelnými dědici ve vztahu k zůstaviteli potomci dětí zůstavitele. Bude se jednat o situace, kdy dítě zůstavitele předemřelo či dítě zemřelo současně se zůstavitelem, zůstavitelovo dítě odmítlo dědictví, dítě zůstavitele není způsobilé dědit, to znamená, že u něj byl naplněn některý z důvodů pro dědickou nezpůsobilost, nebo zůstavitel dítě platně vydědil. Dále nebude dědit dítě, které uzavřelo smlouvu se zůstavitelem, ve které se dopředu zřeklo dědického práva, jež by mu jinak náleželo,¹⁸ ale zřeknutí má obecně účinky i vůči potomkům, pokud není ujednáno jinak, takže zde se nebudou potomci dětí zůstavitele dostávat do postavení nepominutelného dědice.¹⁹ Pokud jde o případy, kdy se do postavení nepominutelného dědice dostávají děti vyděděného, je nutné uvést, že se musí jít o jednu z následujících situací. Když vyděděný zemře před zůstavitelem, tak do pozice nepominutelného dědice zůstavitele nastoupí děti zemřelého za podmínky, že nejsou samostatně vyděděni. Druhou možností je, že zůstavitel projeví vůli, že se na potomky vyděděného účinky vydědění nevztahují.²⁰

¹⁵ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 21-22.

¹⁶ BŘÍZA, P., BŘICHÁČEK, T., FIŠEROVÁ, Z., HORÁK, P., PTÁČEK, L., SVOBODA, J.: *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 422-423.

¹⁷ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 21-22.

¹⁸ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 404.

¹⁹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1484.

²⁰ Tamtéž, § 1646.

2.1 Postavení nepominutelného dědice

V současné právní úpravě je jeho postavení upraveno tak, že se nejedná o dědice, ale spíše se o něm dá hovořit jako o zákonném odkazovníkovi²¹, který má právo na peněžní částku, jež se rovná hodnotě jeho povinného dílu a naopak nemá právo na podíl z pozůstalosti. Aby měl nepominutelný dědic právo na podíl z pozůstalosti, musel by být v postavení dědice. Předchozí ObčZ 1964 sousloví nepominutelný dědic neznal, ale za dědice jej považoval.²² Před nabytím účinnosti ObčZ se používalo pro potomky zůstavitele sousloví neopomenutelný dědic.²³ Nynější vnímání nepominutelného dědice se tak vrátilo k úpravě, jež byla obsažena v ABGB, když byl nepominutelný dědic chápán jako věřitel pozůstalosti. Nepominutelní dědici měli jen obligační nároky na zákonem určené podíly, respektive jejich vyplacení.²⁴

Do postavení nepominutelného dědice se potomek dostává v několika situacích. První z nich může nastat, pokud jej zůstavitel ve svém pořízení pro případ smrti opominul, není rozhodné, zda to bylo úmyslné opominutí nebo k němu došlo proto, že zůstavitel o něm nevěděl. Pokud by ho zůstavitel v pořízení pro případ smrti sice neopomněl, ale zanechal by mu menší část ze svého majetku (buď jako dědici nebo jako odkazovníku), než by byla hodnota jeho povinného dílu náležející mu ze zákona jako minimální hodnota, jež má obdržet, pak jde o další případ, kdy bude potomek v postavení nepominutelného dědice. V tomto případě je nepominutelným dědicem, pokud jde o doplnění hodnoty jeho povinného dílu, ale zároveň pokud dědictví neodmítne, bude dědicem v té části pozůstalosti, jež nebude převyšovat povinný díl. Toto zmíněné pravidlo platí, i pokud zůstavitel neučinil pořízení pro případ smrti o veškerém svém majetku, nýbrž jen o některé části, ale na potomka z toho zbytku, o němž nebylo pořízeno, nezbyl majetek v dostatečné hodnotě, tedy zbylo na něj méně, než jeho povinný díl. Dále se potomek dostává do postavení nepominutelného dědice, když jej zůstavitel vydědil bez uvedení zákonného důvodu pro vydědění.

²¹ **Odkazovník** – osoba, které má být z pozůstalosti nebo z majetku dědice či odkazovníka vydána určitá věc nebo jí má být zřízeno nějaké právo (není dědicem), viz: SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 114.

²² HORÁK, O., *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy, 2014, č. 11, s. 381-386.

²³ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK M. a kol. *Občanský zákoník I, II, 2.* vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1458.

²⁴ PLAŠIL, F. *Zamyšlení nad odkázáním nepominutelného dědice na pořad práva*. Ad Notam. 2016, č. 3, s. 14-19.

Názory se liší, pokud jde o vydědění, které se ukázalo být neplatné. Otázkou zde je, zda musí zároveň existovat pořízení pro případ smrti o celé své pozůstalosti, ve kterém zůstavitel jako dědice určil jiné osoby, aby se potomek dostal do postavení nepominutelného dědice. Této otázce se blíže věnuji v dalším textu práce, konkrétně v kapitole 2. 1. 2 *Postavení nepominutelného dědice, který není dědicem*. Dalším možným případem, kdy bude mít potomek postavení nepominutelného dědice, je situace, kdy má možnost výběru mezi povinným dílem či nabytím dědického podílu nebo odkazu s omezením a vybere si povinný díl. V neposlední řadě se potomek dostane do pozice nepominutelného dědice, pokud by měl být dědicem ze zákona nebo byl povolán zůstavitelem jako dědic ze závěti, ale sám odmítl dědictví, ovšem s výhradou povinného dílu.²⁵

Z výše uvedeného plyne, že postavení nepominutelného dědice je závislé jak na samotném nepominutelném dědici, tak i na vůli zůstavitele. Může být v pozici dědice, ale může mít i postavení osoby, která dědicem nebude. Je ale nutné zmínit, že každý potomek je nepominutelným dědicem zůstavitele a to i v případě, že nemá ani právo na povinný díl, ovšem za splnění předpokladu, že není v postavení nepominutelného dědice tohoto zůstavitele ještě jeho předeek.²⁶

2.1.1 Postavení nepominutelného dědice, který je dědicem

Dědicem je osoba, jíž náleží dědické právo,²⁷ které vzniká v okamžiku smrti zůstavitele.²⁸ Pro postavení osoby dědice je nutný platný dědický titul. Dědickým titulem může být dědická smlouva, závěť nebo zákon (řazeno podle jejich právní síly). Dědická smlouva je nejsilnějším dědickým titulem, protože tím, že jde o smlouvu, tak ji nelze jednostranně měnit nebo rušit, z čehož plyne, že ani zůstavitel sám ji zrušit nemůže. Jedná se o smlouvu mezi zůstavitelem a druhou stranou smlouvy, kterou povolává za dědice, případně může za dědice povolat i třetí osobu, s čímž druhá strana smlouvy souhlasí.²⁹ Dědická smlouva musí být sepsána ve formě veřejné listiny, tedy musí mít formu notářského

²⁵ KOHOUTEK, J. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*. Ad Notam. 2015, č. 5, s. 3-6.

²⁶ TALANDA, A., TALANDOVÁ, I. *Postavení nepominutelného dědice*. Právní rozhledy. 2018, č. 7, s. 229-236.

²⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1475.

²⁸ Tamtéž, § 1479.

²⁹ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. s. 34.

zápisu.³⁰ Závěť je oproti dědické smlouvě jednostranným právním jednáním zůstavitele, z toho plyne, že je i jednostranně odvolatelná, takže zde osoba nebo osoby nemají jistotu, že dědický podíl, jež jim zůstavitel v závěti zůstává, opravdu nabudou. Pokud zůstavitel neuzavřel o celé pozůstalosti dědickou smlouvu ani nezanechal závěť vztahující se na celou pozůstalost, přichází v úvahu nejslabší dědický titul, tedy zákon. Výjimkou, kdy bude ještě dědickým titulem zákon, kromě případů, kdy sice existují silnější dědické tituly, ale nevztahují na celou pozůstalost, bude situace uvolněného dědického podílu, u něhož není možné, aby přirostl k podílům ostatních dědiců z dědické smlouvy či závěti (třeba, pokud zůstavitel určil přesně jejich podíly).³¹

V případě, že je nepominutelný dědic dědicem po zůstaviteli, má právo na podíl z pozůstalosti a bude mít v zásadě stejné postavení a stejná práva jako ostatní dědicové. Avšak z povahy věci se zřící práva na povinný díl může jen nepominutelný dědic, a to smlouvou se zůstavitelem. U odmítnutí dědického práva je pak jen s postavením nepominutelného dědice spojeno právo na odmítnutí s výhradou povinného dílu. Vzdání se dědictví nepominutelným dědicem je speciální v tom, že nepominutelný dědic, který se vzdává dědictví, vzdává se zároveň i práva na povinný díl.³²

Právo na podíl z pozůstalosti náleží jednotlivým dědicům. Velikost dědického podílu určuje zákon nebo zůstavitel ve své závěti či v dědické smlouvě. Zákon nám nedává žádnou konkrétní definici dědického podílu.³³ Jen z § 1475 odst. 1 ObčZ lze soudit, že dědický podíl je vyjádřen jako poměr z celkové pozůstalosti. „*Dědické právo je právo na pozůstalost nebo na poměrný díl z ní.*“³⁴ Toto pojetí je návratem k ABGB, jelikož ObčZ 1950 a ObčZ 1964 ještě navíc pracovaly s možností zdědění jednotlivých věcí či práv.

Není ale vyloučeno, že nelze rozdělovat jednotlivé věci, a že musí vždy jít pouze o ideální dědické podíly, vyjádřené zlomkem, případně procentem. Zůstavitel může v pořízení pro případ smrti rozhodovat o jednotlivých věcech

³⁰ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1582.

³¹ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. s. 34-35.

³² TALANDA, A., TALANDOVÁ, I. *Postavení nepominutelného dědice*. Právní rozhledy. 2018, č. 7, s. 229-236.

³³ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. s. 15-16.

³⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1475.

náležících do jeho majetkové sféry s tím, že pokud je to třeba, tak lze velikost dědického podílu zjistit matematicky z poměru ceny konkrétní věci k ceně celé pozůstalosti. Současná úprava také počítá s tím, že pokud zůstavitel učiní pořízení pro případ smrti, obvykle tak bude spíše přidělovat jednotlivé věci náležející do pozůstalosti a nebude určovat podíly (například § 1500 odst. 2 věta druhá ObčZ anebo § 1694 ObčZ).³⁵

V § 1484 odst. 1 ObčZ je stanoveno, že pokud se někdo zřekne dědického práva, pak zároveň s tím se zříká i práva na povinný díl. Ovšem lze se také zříci jen práva na povinný díl, což ale neznamená současně i zřeknutí se práv, jež plynou z dědické posloupnosti. Z povahy věci plyne, že pokud v rámci institutu zřeknutí se dědického práva mluvíme i o povinném dílu, pak se tyto části ustanovení týkají jen dědiců nepominutelných.

Zříci dědického práva se může každý pravděpodobný budoucí dědic smlouvou se zůstavitelem, jedná se dvoustranné právní jednání. Pro uzavírání smlouvy je stanoveno, že toto právní jednání musí mít kvalifikovanou formu veřejné listiny. Není ale nařízeno, že ji musí uzavírat osobně smluvní strany, tudíž se mohou nechat zastoupit (plná moc, opatrovník, zákonný zástupce). Smluvní stranou vedle zůstavitele může být i nezletilý dědic, ale zde je nutný souhlas soudu dle § 898 odst. 1 ObčZ.

Není vyloučeno zřeknutí se dědického práva ve prospěch třetí osoby, kdy pak v jeho důsledku vznikne dědické právo konkrétně, to znamená konkrétní osobě či osobám. Opakem toho je potom budoucí vznik dědického práva abstraktně, kdy žádná další osoba, v jejíž prospěch je zřeknutí činěno, není určena. Není vyloučeno ani pouze částečné zřeknutí se dědického práva, takže se potencionální dědic může zříci i konkrétní věci náležející do pozůstalosti, kterou bude ale nutné vymezit konkrétně, aby nevznikly pochybnosti, o jakou věc se jedná. U zřeknutí se zcela dědického práva, dědické právo vůbec smrtí zůstavitele nevznikne.

³⁵ ŠEŠINA, M. *Dědický podíl*. Ad Notam. 2016, č. 4, s. 3-4.

Je nutné tedy odlišit smlouvy, které se zůstavitelem uzavírají jeho potomci, neboť jak je již zmíněno výše, potomku nemusí vzniknout dědické právo vůbec, když se zřekne dědického práva (s tím je spojeno i zřeknutí se práva na povinný díl), ale jelikož se může zřici pouze práva na povinný díl, pak mu zůstává jeho dědické právo zachováno. Pokud se nepominutelný dědic chce zřici pouze práva na povinný díl, tak to musí uvést výslovně.³⁶ Význam zřeknutí se pouze práva na povinný díl tkví převážně v tom, že by zřeknuvší se osoba mohla v určitých případech nastoupit jako dědic ze zákona. Například, když zůstavitel pořídí závět', následně ji zruší, anebo osoba, kterou určil za dědice, zemře před ním, pak potomek, jenž se zřekl pouze práva na povinný díl, bude zákonným dědicem.³⁷

Důsledky, jaké způsobuje zřeknutí se dědického práva, jsou následující: účinky zřeknutí se působí i vůči potomkům zřeknuvší se osoby (když není stanoveno něco jiného), osobě, jež se dědického práva zřekla, nenáleží právo podat žalobu na vydání dědictví dle § 189 odst. 2 ZŘS, při výpočtu povinných dílů se na nepominutelného dědice hledí, jako kdyby se dědického práva nezřekl, pokud se jedná o zřeknuvšího se manžela nebo rodiče jako potencionální dědice, pak jim nebude náležet právo na zaopatření. Ovšem nebude v rozporu, pokud zůstavitel zanechá osobě, která se zřekla dědického práva, odkaz a tato jej přijme.³⁸

Jelikož dědické právo vzniká ze zákona smrtí zůstavitele, nikoli jeho přijetím osobou dědice, dává zákon dědicům možnost v § 1485 odst. 1 ObčZ dědictví odmítnout.³⁹ Přesnější než odmítnutí dědictví by terminologicky bylo spojení odmítnutí dědického práva vzhledem k ustanovení § 1475 odst. 3 ObčZ.⁴⁰ Od zřeknutí se dědického práva je zásadní odlišností to, že odmítnout dědictví může dědic až po smrti zůstavitele a není možné pouze částečné odmítnutí. Není rozhodné, jaký dědici svědčí dědický titul, právo odmítnout je univerzálním právem, proto odmítnutí platí vůči všem dědickým titulům, avšak s jednou

³⁶ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 47-49.

³⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

³⁸ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 130-131.

³⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 44-45.

⁴⁰ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 55.

výjimkou, kdy je v dědické smlouvě mezi zůstavitelem a dědicem ujednáno vyloučení tohoto práva.⁴¹

Pro uplatnění práva odmítnout dědictví je nutné výslovné prohlášení vůči soudu a zároveň jednou učiněné prohlášení o odmítnutí nelze vzít zpět. Pro toto prohlášení je stanovena obecná lhůta jeden měsíc od vyrozumění dědice o jeho dědickém právu a zároveň i o následcích odmítnutí. Lhůta se může lišit, pokud má dědic bydliště pouze v zahraničí, anebo pokud k tomu jsou důležité důvody. Marným uplynutím lhůty pro učinění prohlášení toto právo zaniká.⁴²

Pokud dědic z dědické smlouvy nebo ze závěti uplatní své právo dědictví odmítnout, nastupuje místo něj náhradník, pokud byl ustanoven. Jestliže není stanoven náhradník, pak bude tento uvolněný dědický podíl náležet ostatním dědicům ze závěti dle postupu v § 1504 a § 1505 ObčZ, pokud jsou. Ovšem, pokud ostatním dědicům byl zanechán určitý dědický podíl, pak tento uvolněný podíl bude náležet dědicům ze zákonné dědické posloupnosti. Pokud dědictví odmítne dědic, jehož dědickým titulem je zákon, jedná se tedy o zákonnou dědickou posloupnost, pak v dědických třídách, kde se uplatňuje právo reprezentace⁴³, nastupují potomci na místo svého předka, který odmítl, a v ostatních dědických třídách pak jeho podíl přiroste k podílům ostatních dědiců v téže třídě. Případně pokud by již nebylo způsobilého dědice v dané třídě, pak přichází na řadu třída další. Mohla by nastat i situace, že dědictví postupně odmítli všichni zákonní dědici, pak se dle § 1633 odst. 1 ObčZ stávají dědici odkazovnicí. Pokud by nebylo ani odkazovníků, pak přichází na řadu stát jako zákonný dědic.⁴⁴

Nepominutelný dědic má právo ve srovnání s ostatními dědici učinit prohlášení o odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu. Pokud osoba připadá v úvahu jako nepominutelný dědic zůstavitele, je nutné ji vyrozumět nejen o možnosti odmítnout dědictví, ale zároveň ji poučit o možnosti výhrady povinného dílu a zdůraznit, že pokud odmítne dědictví bez této výhrady, pak ztratí

⁴¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 46.

⁴² Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1487.

⁴³ **Princip reprezentace** se dle § 1635 odst. 2, § 1637 odst. 2 a § 1640 odst. 2 ObčZ uplatňuje v první, třetí a šesté dědické třídě.

⁴⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 47.

právo na povinný díl. Otázkou je, zda při odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu nepominutelným dědicem mají nastoupit do jeho pozice jeho děti, protože by se tím dostaly do postavení, kdy by mohly získat dědické právo a tím i dědický podíl. Ve smyslu základních zásad občanského práva o výkladu zákonných ustanovení je ale nutné dovozovat, že když si nepominutelný dědic vyhradil povinný díl, vyhradil jej zároveň i pro své potomky. Z toho plyne, že účinky odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu nepominutelným dědicem působí i vůči jeho dětem, to znamená, že se zde neuplatní princip reprezentace.⁴⁵ Opačný názor zastává M. Šešina, L. Muzikář a P. Dobiáš, kteří se domnívají, že „*potomci takového nepominutelného dědice by dědické právo mít měli, avšak povinný díl by svému předku měli uhradit sami.*“⁴⁶ Jedině v tom, že by museli povinný díl svému předku sami uhradit, shledávám v určité míře oporu pro tento názor, protože jinak by to mohlo směřovat k účelnému odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu, a tím snižování dědických podílů ostatních dědiců, protože oni by měli povinnost na tyto povinné díly přispívat. R. Fiala a K. Beerová se také přiklání k názoru, že když nepominutelný dědic odmítl dědictví s výhradou povinného dílu, tak se jeho potomci nebudou dostávat do jeho pozice.⁴⁷

Důsledkem odmítnutí dědictví je, že se na dědice hledí jako by dědictví nikdy nenabyl.⁴⁸ Dále stejně jako u zřeknutí se dědického práva nenáleží po odmítnutí dědictví právo podat žalobu na vydání dědictví dle § 189 odst. 2 ZŘS.⁴⁹ Odmítnutím dědického práva se dědic zcela zbavuje odpovědnosti za zůstavitelovy dluhy, stejně tak za splnění všech povinností, jež by mu plynuly ze zákona či z pořízení pro případ smrti.⁵⁰ Pokud dědictví odmítne manžel nebo rodič zůstavitele nedojde u nich ke vzniku práva na jejich nutné zaopatření (s výjimkou toho, pokud k odmítnutí měli vážné důvody).⁵¹

⁴⁵ Tamtéž, s. 46.

⁴⁶ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 219.

⁴⁷ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 60.

⁴⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1486.

⁴⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 46.

⁵⁰ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 214.

⁵¹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 58.

Dalším právem, jež náleží dědicům, je právo na vzdání se dědictví, upravené v § 1490 ObčZ. Jedná se o právní jednání, jímž se jeden dědic vzdává svého dědického práva ve prospěch druhého dědice, který to přijímá, přičemž není potřebný souhlas nikoho dalšího, to znamená ostatních dědiců nebo soudu. Jedná se tak o specifický případ zcizení dědictví, od něhož se odlišuje hlavně v osobách, jež mohou tato právní jednání učinit. Vzdát se dědictví smí osoba, která byla o dědickém právu vyrozuměna a neodmítla jej a může tak učinit pouze vůči spoludědici, kdežto zcizit dědictví může ten, kdo přichází v úvahu jako dědic a může tak učinit ve vztahu ke komukoli s právní osobností. Další odlišností je forma, kterou tato právní jednání musí splňovat, jelikož pokud jde o zcizení dědictví, pak zákon vyžaduje, aby smlouva o zcizení dědictví měla formu veřejné listiny. Ovšem vzdání se dědictví nemá předepsanou tuto kvalifikovanou podobu a postačuje u něj, pokud je učiněno před soudem a je zaznamenáno do protokolu v řízení o pozůstalosti. Společným pro obě tato právní jednání bude potom fakt, že mohou být provedena jak za úplatu, tak bezúplatně.

Vzdání se dědictví nemusí být jen ve prospěch jednoho spoludědice, nýbrž je možné se vzdát ve prospěch několika spoludědiců anebo dokonce ve prospěch všech, jen je třeba, aby strana, v jejíž prospěch je toto činěno, souhlasila. S tím, kdo dědický podíl přijal, je dědic, jenž se dědictví vzdal, odpovědný za dluhy zůstavitele společně a nerozdílně. Stejně tak, pokud jde o plnění povinností, pro které zůstavitel nařídil, že je má určitý dědic splnit osobně, nezbaví se jich tím, že se vzdá dědictví.

Pokud by se dědic vzdal dědictví a toto právní jednání by bylo způsobilé poškodit jeho věřitele, pak se tito věřitelé mohou domáhat relativní neúčinnosti jeho jednání.⁵²

Pro nepominutelné dědice právní úprava zohledňuje i jeho právo na povinný díl v případě vzdání se dědictví. Je stanoveno, že pokud se dědictví vzdá nepominutelný dědic, pak se zároveň vzdává i práva na povinný díl. Není tak možné vzdát se jen dědického práva anebo jen práva na povinný díl. Zde pak může nastat situace, že právo na povinný díl bude moci uplatňovat i jiná

⁵² ŠVESTKA, J., DVORÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 60-61.

osoba než potomek, protože právo na povinný díl na ní přejde současně s dědictvím, jehož se nepominutelný dědic vzdal.

Účinky vzdání se dědictví nepůsobí jen vůči dědici, jenž se vzdal, ale působí i vůči jeho potomkům. Neplatní se zde princip reprezentace, jak je tomu u institutu odmítnutí dědictví.⁵³

2.1.2 Postavení nepominutelného dědice, který není dědicem

Pokud nepominutelný dědic z nějakého důvodu není dědicem, nemá právo na podíl z pozůstalosti. Potom mohou nastat situace, že bude mít pouze nárok na povinný díl z pozůstalosti nebo nebude mít ani nárok na tento povinný díl.⁵⁴

Pokud má nepominutelný dědic právo jen na povinný díl, není dědicem, ale je věřitelem z pozůstalosti.⁵⁵ V dřívější právní úpravě v ObčZ 1964 bylo stanoveno v § 479, že pokud zůstavitel nezanechal potomku povinný díl ve formě dědického podílu, byla jeho závěť v té části neplatná, pokud nedošlo k jeho platnému vydědění nebo nešlo o dědice nezpůsobilého. Nejednalo se ovšem o neplatnost absolutní, nýbrž bylo třeba neplatnost namítnout osobou, které se to týkalo.⁵⁶ Nynější právní úprava nestanoví, že by zůstavitel musel zanechat povinný díl formou dědického podílu pod sankcí neplatnosti pořízení pro případ smrti.

Vedle možnosti zanechat nepominutelnému dědici povinný díl formou dědického podílu má zůstavitel možnost zanechat mu jej v podobě odkazu, pak má nepominutelný dědic stejné postavení jako kterýkoli další odkazovník⁵⁷, jinak má nepominutelný dědic pouze nárok na peněžní částku, jež se rovná hodnotě jeho povinného dílu. Nic ale nebrání tomu, aby se nepominutelný dědic dohodl s dědici, že mu bude vydána některá věc náležející do pozůstalosti.⁵⁸

⁵³ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 73.

⁵⁴ TALANDA, A., TALANDOVÁ, I. *Postavení nepominutelného dědice*. Právní rozhledy. 2018, č. 7, s. 229-236.

⁵⁵ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 22.

⁵⁶ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK M. a kol. *Občanský zákoník I, II, 2.* vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1458.

⁵⁷ TALANDA, A., TALANDOVÁ, I. *Postavení nepominutelného dědice*. Právní rozhledy. 2018, č. 7, s. 229-236.

⁵⁸ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 248.

Právo na povinný díl bude mít nepominutelný dědic, který není dědicem, především pokud byl neplatně vyděděn, to znamená, že nebyl prokázán žádný zákonný důvod vydědění. Bude tomu jak v případě, že zůstavitel učinil pořízení o celém majetku, tak i pokud učinil pouze prohlášení o vydědění, jež se ukázalo jako neplatné a dědilo by se jinak podle zákonné dědické posloupnosti. Lze totiž mít za to, že pokud by měl neplatně vyděděný potomek právo na dědický podíl, bylo by to v rozporu s vůlí zůstavitele nezanéchat mu nic ze svého majetku.⁵⁹ Opačný názor zastává komentář, jehož spoluautorem je J. Svoboda, který tvrdí, že by bylo v rozporu s čl. 11 LZPS, v němž je stanoveno, že dědění se zaručuje, kdyby potomek, který nebyl platně vyděděn, neměl právo na dědický podíl v rámci zákonné dědické posloupnosti, hovoří tedy o případech, kdy zároveň s neplatným vyděděním zůstavitel nepořídil závěť či dědickou smlouvu o veškerém svém majetku.⁶⁰ Ovšem pokud vezmeme v úvahu, že ustanovení § 1648 ObčZ připouští vydědění potomka bez vyslovení zákonného důvodu, pak je nutno přisvědčit názoru, že pokud se následně dospěje k závěru, že byl potomek vyděděn neplatně, bude mít právo na povinný díl, nikoli dědický podíl.⁶¹

Dalším případem, kdy bude mít potomek právo na povinný díl je, pokud jej zůstavitel opominul, pokud však nešlo o případ vydědění mlčky a po právu. O vydědění mlčky a po právu více v kapitole 3.2 *Opominutí nepominutelného dědice*.

Situace, kdy potomek nebude mít ani právo na povinný díl, není spojena jen s jeho platným vyděděním, dále jde pak o případy, kdy se potomek zřekl dědického práva, zároveň tedy i povinného dílu, když nepominutelný dědic odmítl dědictví a neuplatnil možnost výhrady povinného dílu, a také pokud je potomek dědicky nezpůsobilý, nemá právo na povinný díl.⁶²

2.1.3 Postavení nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti

Procesní postavení nepominutelných dědiců se změnilo také s účinností ObčZ. Postavení účastníka řízení měly do té doby po celé dědické řízení, neboť byli podle ObčZ 1964 považováni za dědice.

⁵⁹ Tamtéž, s. 243.

⁶⁰ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 429.

⁶¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1650, k tomu srov. § 1648.

⁶² Tamtéž, § 1645, k tomu srov. § 1485.

Soudní komisař v rámci pozůstalostního řízení provádí potřebná šetření a činí určité úkony, které se týkají osoby nepominutelného dědice, pokud se v řízení objevuje. Nutno zmínit, že pokud se v řízení objeví účastník v postavení nepominutelného dědice, pak řízení jsou zpravidla složitější a trvají delší dobu.⁶³

Nepominutelný dědic má být informován o svých procesních právech dle § 5 OSŘ. Musí být poučen o právech vyplývajících mu z § 113 ZŘS a mít možnost seznámit se s listinou o vydědění nebo s pořízením, v němž ho zůstavitel opominul.⁶⁴ Soudní komisař pro zjištění jeho stanoviska může nařídít jednání a zaprotokolovat jeho prohlášení, ale bude dostačující, i pokud o vyjádření nepominutelného dědice požádá písemně. K vyjádření mu může stanovit lhůtu, v níž má úkon učinit, pokud se tak nestane, tak soud bude předpokládat, že vůli zůstavitele uznal a neuplatnil právo na povinný díl.⁶⁵

Dědicem bude nepominutelný dědic, jemuž bylo v pořízení pro případ smrti zůstavitelem něco zanecháno, tedy pokud mu byl zanechán jeho povinný díl v podobě dědického podílu a nebyl v takovém pořízení opominut. Pokud se pak týká řízení o pozůstalosti, pak se tato osoba bude moci účastnit celého řízení v pozici dědice a při uzavírání dohody o rozdělení pozůstalosti může být stranou této dohody. Z ustanovení § 113 ZŘS plyne, že nepominutelný dědic jinak není účastníkem celého řízení o pozůstalosti, ale postavení účastníka bude mít jen v jeho některých fázích, jež souvisejí s jeho povinným dílem. Nepominutelný dědic tak bude považován za účastníka při soupisu pozůstalosti, při určování obvyklé ceny pozůstalosti a při vypořádání jeho povinného dílu.⁶⁶

Co se týká řízení o soupisu pozůstalosti, tak pokud je třeba pro vypočítání povinného dílu, soud jej nařídí. Potom musí být nepominutelnému dědici umožněno být soupisu přítomný a zároveň může uplatňovat připomínky a vznášet dotazy. Pokud by nepominutelný dědic došel ke shodě s ostatními dědici o tom, co vše je předmětem pozůstalosti, pak soud nařizovat soupis pozůstalosti nemusí. Když se nepominutelný dědic dohodl na odbytém s ostatními dědici, není nutné

⁶³ KOHOUTEK, J. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*. Ad Notam. 2015, č. 5, s. 3-6.

⁶⁴ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 428.

⁶⁵ KOHOUTEK, J. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*. Ad Notam. 2015, č. 5, s. 3-6.

⁶⁶ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 240.

soupis pozůstalosti provádět. Neshoda jen o hodnotě věcí nebude argumentem pro nařízení soupisu.

Účast při určení obvyklé ceny pozůstalosti neznámá nic jiného, než že má nepominutelný dědic právo na doručení usnesení o určení obvyklé ceny pozůstalosti. S tímto souvisí samozřejmě právo podávat proti tomuto usnesení opravné prostředky. Jelikož obvyklá cena pozůstalosti může záležet na tom, jak se v řízení o pozůstalosti vypořádá společné jmění manželů, respektive zůstavitele a pozůstalého manžela, tak je zde nutno přihlídnout k extenzivnímu výkladu ustanovení § 113 ZŘS. Ovšem nepominutelný dědic bude účastníkem i této části řízení jen do té míry, kde vypořádání společného jmění manželů má vliv na obvyklou cenu pozůstalosti, a proto je způsobilé ovlivňovat i velikost povinného dílu. Účast nepominutelného dědice je ale také možné dovodit z jednoho z ustanovení obecné části ZŘS, konkrétně § 6 odst. 1 ZŘS. Nemá ovšem právo zasahovat do dohody o vypořádání majetku ze společného jmění mezi pozůstalým manželem a dědici. To znamená, že nezávisí na jeho vůli, jaký majetek připadne z vypořádání pozůstalému manželovi a jaký majetek připadne do pozůstalosti. Nepominutelný dědic může ovlivnit jen poměr, respektive má právo trvat na poměru, jenž bude odpovídat majetkovému režimu manželů.⁶⁷

Pokud jde o část řízení, ve které jde o vypořádání povinného dílu, bude cílem nepominutelného dědice hlavně, aby získal vykonatelný titul, z něhož bude patrné jeho právo na povinný díl. V této věci je proto třeba rozhodnutí soudního komisaře, pokud se nepominutelný dědic s dědici nedohodl jinak. Z usnesení bude pak patrné, kdo má nepominutelnému dědici vyplatit určitou částku, v jaké lhůtě, apod.

Nepominutelný dědic nemá povinnost platit výdaje za činnost soudního komisaře v řízení o pozůstalosti, neboť nemá postavení dědice v řízení. Nemá odpovědnost za dluhy zůstavitele ani není povinen hradit náklady pohřbu zůstavitele.⁶⁸

⁶⁷ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. s. 424-427.

⁶⁸ KOHOUTEK, J. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*. Ad Notam. 2015, č. 5, s. 3-6.

Pokud se jedná o nezletilé nepominutelné dědice, pak jak plyne z obecného ustanovení v § 22 OSŘ, musí být v řízení před soudem zastoupeni, to znamená i v řízení o pozůstalosti, pokud nenabyli plné svéprávnosti (rozhodnutím soudu nebo uzavřením manželství). Povinné zastoupení je stanoveno také pro zletilé osoby omezené ve svéprávnosti, tedy i pro zletilé nepominutelné dědice omezené ve svéprávnosti.⁶⁹ Pokud jde o neuplatnění práva na povinný díl a práva na vypořádání povinného dílu (protože hlavně tato s postavením nepominutelných dědiců v řízení souvisí), tak i tato jednání činí za některou z výše uvedených osob zákonný zástupce či opatrovník, případně zvláštní opatrovník dle § 119 ZŘS, a tato jednání podléhají schválení opatrovnickým soudem.⁷⁰ Úprava týkající se schvalování právního jednání za nezletilého nepominutelného dědice je obsažena v § 898 ObčZ. Je stanoveno, že souhlasu soudu není potřeba, když se jedná o běžné záležitosti nebo ač ne běžné, tak se týkají pouze zanedbatelné majetkové hodnoty. Jednání týkající se dědictví jsou uvedena v odstavci druhém, kde zákonodárce udává demonstrativní výčet právních jednání, k nimž je třeba souhlasu bez dalšího. Výjimkou by bylo pouze, pokud by šlo o přijímání či odmítání dědictví zanedbatelné majetkové hodnoty, k čemuž by jinak pro zanedbatelnou hodnotu bylo způsobilé i dítě samo, vzhledem ke stupni dosažené svéprávnosti bez souhlasu rodičů ve smyslu § 36 ObčZ.⁷¹ Význam schvalování právního jednání soudem tkví v tom, aby bylo zajištěno, že toto jednání bylo učiněno v zájmu zastupovaného nezletilého dítěte.⁷² V případě zletilé osoby omezené ve svéprávnosti, pak této soud v rozhodnutí o omezení svéprávnosti jmenuje opatrovníka. Soud zároveň v tomto rozhodnutí určí opatrovníkovi rozsah jeho práv a povinností. Osobě omezené ve svéprávnosti může soud jmenovat zvláštního opatrovníka pro správu jeho jmění. Zastupování před soudem ovšem přísluší „obecnému“ opatrovníkovi, a to i v případě, kdy jde v řízení o jmění opatrovance (oprávnění zastupování před soudy ovšem musí být zahrnuto v právech a povinnostech opatrovníka).⁷³

⁶⁹ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 437.

⁷⁰ KOHOUTEK, J. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*. Ad Notam. 2015, č. 5, s. 3-6.

⁷¹ HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 987.

⁷² Tamtéž, s. 989.

⁷³ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 276-277.

2.2 Nepominutelný dědic neznámého pobytu

„Zásada „Bdělým náleží práva“ klade požadavek na každého účastníka občanskoprávních vztahů, aby svou aktivní účastí na vzniku, změnách a zániku těchto vztahů sám působil na vybudování a obhájení svého postavení ve společnosti.“⁷⁴ Jedná se o zásadu, jež je použitelná na případ dědice neznámého pobytu. Pokud totiž dojde k situaci, že by osoba připadala v úvahu jako nepominutelný dědic po zůstaviteli, není povinností ani soudního komisaře provádět nějaká dlouhotrvající pátrání po něm. Zjišťování údajů o této osobě probíhá, buď jen v rámci řízení o pozůstalosti u předběžného šetření, nebo z evidencí veřejně přístupných.

Předpokládá se, že kdyby byl zájem o zůstavitele na straně potomka, pak by o jeho úmrtí měl nepominutelný dědic povědomost a sám by projevil zájem o uplatňování svých práv, především práva na povinný díl.

Z toho plyne, že pokud se nedaří doručovat nepominutelnému dědici, jenž byl zůstavitelem v závěti opominut nebo byl zůstavitelem vyděděn, pak se neuplatní postup dle § 1671 ObčZ, § 165 ZŘS a § 166 ZŘS, stanovený pro doručování osobám, u kterých lze již důvodně předpokládat, že jsou dědici zůstavitele. Takovým postupem se myslí doručování veřejnou vyhláškou.

Pro nepominutelné dědice neznámého pobytu se pak u doručování do vlastních rukou nevylučuje ani náhradní doručení, ale jinak se uplatní obecná ustanovení pro doručování do vlastních rukou stanovená v OSŘ.⁷⁵ Pokud se tedy nedaří doručit, pak se za doručenou považuje písemnost či rozhodnutí, které bylo vyvěšeno na úřední desce soudu, a to desátým dnem po dni vyvěšení.⁷⁶

⁷⁴ HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. [Online]. C. H. Beck, 2009. [cit. 12.4.2020]. Zásady občanského práva. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrguxhuyltmfshsx3pmjrwc3ttnnsqw327obzgc5tb>.

⁷⁵ DRÁPAL, L., ŠEŠINA, M. *Povinný díl a jeho vypořádání*. Ad Notam. 2016, č. 6, s. 15-20.

⁷⁶ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, § 50l.

3 VYDĚDĚNÍ

Vydědění je upraveno od § 1646 až § 1649 ObčZ. Jedná se o institut, který umožňuje vyloučit nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl nebo ho alespoň v tomto právu zkrátit, tedy částečně vydědit. Vydědění je možné uplatnit výhradně proti nepominutelnému dědici.⁷⁷ Přesto, že ObčZ vydědění spojuje v § 1646 odst. 1 jen s právem na povinný díl, tak je nutno konstatovat, že zahrnuje dvě složky, a to jak vyloučení z práva na povinný díl, tak zbavení nepominutelného dědice jeho dědického práva. V tomto směru je třeba ještě zmínit, jak se v případě těchto dvou zmíněných složek promítne neplatnost vydědění. Pokud zůstavitel vydědí potomka z některého ze zákonných důvodů, aniž by takový důvod byl dán, pak je vydědění neplatné a potomek má právo na povinný díl. Neplatnost by mohla být ale také shledána ve zbavení potomka jeho zákonného dědického práva, takže je otázkou, zda by se pak nepominutelný dědic neměl stát dědicem zákonným? Zde je nutno logickým výkladem dovodit, že v této části by postup měl být dán jako v případě negativní závěti. Tím pádem se nepominutelný dědic dědicem nestane a bude mu náležet pouze právo na povinný díl. Lze dovodit, že zůstavitel má právo určit, že nepominutelný dědic nebude vůbec jeho dědicem.⁷⁸

Pokud nepominutelný dědic tvrdí, že nebyl vyděděn po právu a popírá zůstavitelem uvedený důvod vydědění, pak jej soud odkáže na základě § 1673 odst. 2 ObčZ s podáním žaloby k obecnému soudu v rámci sporu o dědické právo. Pokud zůstavitel neuvedl důvod vydědění, tak se jako slabší postavení jeví postavení osoby, jež má dědit na místě potomka, proto bude odkázána k podání žaloby tato osoba.⁷⁹ Toto řešení nazývá F. Plašil jako řešení jednoduché, kdy je nepominutelný dědic odkázán na pořad práva. U tohoto řešení jsou pak tři možnosti znění žalobního petitu. První alternativou je, že půjde o žalobu na určení, pak petit bude znít, že žalobce má právo na povinný díl, druhou možností je žaloba na zaplacení konkrétní peněžité částky, která odpovídá povinnému dílu, a třetí variantou je žaloba na určení, že žalobce je nepominutelným dědicem. Jako nejvhodnější se zdá druhá možnost znění petitu,

⁷⁷ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 9-10.

⁷⁸ CHALUPA, I., REITERMAN, D., MUZIKÁŘ, M. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 134-135.

⁷⁹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 246.

protože s první a třetí variantou je spojeno mnoho nejasností. U první je to otázka, zda by byl na straně nepominutelného dědice shledán naléhavý právní zájem dle § 80 OSŘ a u třetí možnosti je pak problematickým, že potomek i když nebude mít právo na povinný díl, bude nepominutelným dědicem zůstavitele.

F. Plašil od jednoduchého řešení odlišuje ještě tzv. řešení složitě. Složitost podle něj tví v tom, že pokud nepominutelný dědic nenapadá pravost ani platnost závěti zůstavitele, kterou mu nebylo nic zanecháno, pak si nemůže nárokovat dědický podíl. V tomto případě je uplatnění § 1673 odst. 2 ObčZ sporné, neboť tento paragraf řeší jen spory o dědické právo. Aktivně legitimován k podání této žaloby je jen ten, koho lze považovat za dědice. Je tedy možné shledat použitelnost tohoto ustanovení ve dvou případech. Jednak v případě, že zůstavitel potomka vydědil, ale pro případ smrti nijak nepořídil a bude se tedy dědit podle zákonné posloupnosti. Druhou možnou situací je, když zůstavitel sepsal závěť či dědickou smlouvu o svém majetku a zároveň vydědil zcela nebo alespoň z části potomka, takže mu zanechal méně než povinný díl. Podmínkou ale je, že vyděděný potomek musí rozporovat nejen jeho vydědění, ale též platnost či pravost závěti anebo dědické smlouvy. V těchto dvou případech, když bude potomek s žalobou úspěšný, stane se dědicem.⁸⁰

Otázkou, zda se jedná o spor o dědické právo, pokud nepominutelní dědicové rozporují pouze důvodnost jejich vydědění a nikoli pravost a platnost závěti, se zabýval i Nejvyšší soud České republiky. Řešil tak právní otázku, zda je možné nepominutelné dědice v tomto případě vůbec odkázat k podání žaloby dle § 170 ZŘS. Nejvyšší soud dovodil, že když se nepominutelní dědicové domáhají pouze svého povinného dílu, ale zůstavitelem sepsanou závěť uznávají, co do platnosti a pravosti, tak se nejedná o spor o dědické právo, ale pouze o spor o nárok na povinný díl.⁸¹

Jak již bylo zmíněno, vydědění může být úplné, to znamená, že nepominutelný dědic je zcela vyloučen z práva na povinný díl, ale může být také pouze částečné, tedy že nepominutelný dědic je pouze zkrácen na jeho právu

⁸⁰ PLAŠIL, F. *Zamyšlení nad odkázáním nepominutelného dědice na pořad práva*. Ad Notam. 2016, č. 3, s. 14-19.

⁸¹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 5. 2019, sp. zn. 21 Cdo 3755/2017.

na povinný díl.⁸² Před účinností ObčZ o možnosti částečného vydědění nepanovala shoda, proto je její zakotvení v § 1646 odst. 1 ObčZ přispělo ke zvýšení právní jistoty.⁸³ V dřívější úpravě v ObčZ 1964 nebyla možnost částečného vydědění takto výslovně připuštěna, ale rovněž nebyla zakázána.⁸⁴ Možnost částečného vydědění za minulé úpravy dovozovala judikatura, například rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 2 Cdon 176/96.⁸⁵ U částečného vydědění pak nepominutelný dědic dostane pouze část povinného dílu, nikoli celý povinný díl. Pokud se částečné vydědění ukáže být neplatné, bude mít nepominutelný dědic nárok na jeho doplnění.⁸⁶

Stejně jako ObčZ 1964, tak ani současný ObčZ nevyklučuje možnost vydědění nezletilého potomka. Nebude ale dostačující shledat důvodnost takového vydědění jen, když bude naplněn některý zákonný důvod pro vydědění. Je nutné brát ohled na věk nezletilého potomka a také na jeho rozumové schopnosti a volní vlastnosti. Vzhledem k těmto podmínkám je také třeba posoudit, jestli bylo po tomto potomku možné žádat, aby se choval způsobem vylučující jeho vydědění.⁸⁷

3.1 Prohlášení o vydědění

Prohlášení o vydědění má zákonem předepsanou formu pro pořizování závěti.⁸⁸ Předpokladem je pak aktivita zůstavitele, s výjimkou, kdy jde o případ vydědění mlčky a po právu. Nejen pořízení, ale zároveň i změna či zrušení prohlášení o vydědění se bude řídit zákonnými ustanoveními, jež jsou stanoveny pro závěť.

Většinou půjde o listinu o prohlášení o vydědění, z čehož plyne, že se bude jednat o formu písemnou. Listina o prohlášení o vydědění může být začleněna do pořízení pro případ smrti nebo může být pořízena jako samostatná listina. Projev vůle zůstavitele o vydědění tedy může být proveden různými způsoby,

⁸² CHALUPA, I., REITERMAN, D., MUZIKÁŘ, M. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 134-135.

⁸³ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

⁸⁴ SVEJKOVSKÝ, J. a kol.: *Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva*. Praha: C. H. Beck, 2013, § 1646.

⁸⁵ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 415.

⁸⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1650.

⁸⁷ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 11. 1998, sp. zn. 18 Co 310/98.

⁸⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1649.

a to formou soukromé listiny jako holografní závěť či allografní závěť anebo formou veřejné listiny.

Není ale vyloučena ani ústní forma, která je pro závěť dovolena za určitých okolností.⁸⁹ Za tyto okolnosti jsou považovány úlevy, které mohou být přípustné za určitých situací. Když se někdo ocitne v bezprostředním ohrožení života kvůli nenadálé události, anebo když je někdo z důvodu mimořádné situace zkrácen v možnostech pořídit závěť, či v tomto případě listinu o prohlášení o vydědění, a zároveň se nejedná o stav, kdy je ohrožen na životě. Takto pořídit závěť je možné, pokud jsou tomuto jednání přítomni tři svědci. Dále pokud je důvodná obava, že osoba zemře dříve, než bude moci pořídit veřejnou listinu, je možné zaznamenání poslední vůle starostou obce, přičemž ale musí být ještě přítomni dva svědci. Pokud zůstavitel cestuje a nachází se na palubě námořního plavidla plujícího pod státní vlajkou České republiky nebo letadla, jež je zapsané v leteckém rejstříku České republiky, a je to k tomu vážný důvod, může jeho poslední vůli zaznamenat velitel takového plavidla či letadla. Zde je opět potřeba splnit ještě přítomnost dvou svědků. Poslední v zákoně upravenou výjimkou je pořízení před velitelem vojenské jednotky České republiky (případně jiného vojáka, který má minimálně hodnost důstojníka), když jsou přítomni ještě dva svědci, a to v případě, že se zůstavitel účastní ozbrojeného konfliktu nebo vojenských operací.⁹⁰ Nutno zmínit, že závěti, respektive prohlášení o vydědění, jež jsou pořizovány s úlevami, nemají neomezenou platnost. Platnost končí uplynutím doby stanovené zákonem (dva týdny u ústního pořízení a tři měsíce u ostatních forem), ve které má zůstavitel možnost je pořídit ve formě veřejné listiny.⁹¹

Jednou z podmínek pro platné vydědění je způsobilost právně jednat. Obecně je tedy třeba, aby osoba byla plně svéprávná.⁹² Plná svéprávnost nastává zletilostí, čímž je dovršení osmnácti let, případně jejím přiznáním, či pokud dojde k uzavření manželství před osmnáctým rokem věku.⁹³ Z pravidla o plné svéprávnosti ale existují výjimky a člověk, jenž není plně svéprávný, může přesto

⁸⁹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 426.

⁹⁰ Tamtéž, s. 199-210.

⁹¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1549.

⁹² CHALUPA, I., REITERMAN, D., MUZIKÁŘ, M. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 60.

⁹³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 30.

učinit platné pořízení pro případ smrti. Platné pořízení může učinit osoba, která je věku minimálně patnácti let a učiní tak formou veřejné listiny, přičemž se nevyžaduje souhlas zákonného zástupce. Osoba omezená ve svéprávnosti, pokud pořídí v okamžiku, kdy je schopna projevit vlastní vůli, tak takové pořízení nemusí být jen ve formě veřejné listiny, ale zde je stanoveno, že forma může být jakákoli. Člověk, který je omezen ve svéprávnosti, smí v rámci svého omezení pořizovat ve formě veřejné listiny. Toto se od předchozí situace liší tím, že v prvním případě, kdy je osoba omezena ve svéprávnosti, tak toto omezení se na pořizování nevztahuje. A poslední výjimkou, jež je upravena v ObčZ, je, pokud omezení ve svéprávnosti osoby je odůvodněno její chorobnou závislostí. Jedná se o závislosti na alkoholu, na psychotropních látkách anebo podobných přípravcích či jodech nebo také pro chorobnou závislost na hazardních hrách, jestliže to představuje závažnou duševní poruchu. Pak i tyto osoby mohou pořídít jakoukoli formou. Specifikem těchto případů je, že mohou pořizovat nanejvýš o polovině pozůstalosti (pokud by ovšem neměl být jediným zákonným dědicem stát, pak by šlo pořídít o pozůstalosti celé). Pořizovací způsobilost se posuzuje k okamžiku, kdy k jednání pro případ smrti dochází. Jako příklad lze uvést situaci, kdy osoba pořídí vlastnoruční závěť v době, kdy má problém s požíváním alkoholických nápojů, ale není pro tuto závislost omezena ve svéprávnosti, později se však pořizovatel závěti stane chorobně závislým na požívání alkoholu, což je také důvodem jeho omezení ve svéprávnosti. V tomto případě nelze uvažovat o neplatnosti takové závěti, neboť v době sepisování listiny omezen ve svéprávnosti pořizovatel nebyl.⁹⁴

Pokud budeme uvažovat o možných způsobech, jak je možné vydědit nepominutelného dědice, pak připadají v úvahu tři možnosti. První bude prohlášení o vydědění s uvedením některého zákonného důvodu. Druhou možností je prohlášení o vydědění bez uvedení důvodu. Třetím možným způsobem je opominutí nepominutelného dědice za situace, že se nejedná o opominutí omylem, tedy v tomto případě zůstavitel o potomku má povědomost, a přesto mu nic z pozůstalosti nezanechá.⁹⁵

⁹⁴ CHALUPA, I., REITERMAN, D., MUZIKÁŘ, M. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX. 1.* Praha: C. H. Beck, 2018, s. 60-62.

⁹⁵ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka.* Praha: Leges, 2019, s. 264.

3.2 Opominutí nepominutelného dědice

Zákon také pamatuje na to, kdy zůstavitel opominul v závěti nepominutelného dědice přesto, že zůstavitel věděl, že je naživu, ale i na situaci, kdy zůstavitel o svém potomku vůbec nevěděl.⁹⁶ Opominutí může být tedy záměrné, ale také může být důsledkem toho, že zůstavitel o svém potomku neví. Zůstavitel může také v závěti uvést, že po něm konkrétní nepominutelný dědic dědit nemá, nutno zmínit ale, že se v tomto případě nejedná o vydědění.

U záměrného opominutí a současně za situace, že nepominutelný dědic svým jistým jednáním naplnil některý zákonný důvod vydědění, se má za to, že došlo k vydědění mlčky a po právu, jak uvádí ustanovení § 1651 odst. 2 ObčZ. Pokud došlo pouze k záměrnému opominutí a nikoli k naplnění důvodu vydědění, pak má nepominutelný dědic právo na povinný díl.⁹⁷ Zda byl naplněn důvod vydědění, se bude prokazovat postupem dle § 170 ZŘS, v rámci prokazování tzv. sporných skutečností.⁹⁸ Dle § 1673 odst. 2 ObčZ pozůstalostní soud odkáže dědice, kteří mají dědit namísto nepominutelného dědice, k podání žaloby na určení, že tento nepominutelný dědic byl vyděděn mlčky a po právu. Nejen všichni dědicové, ale též všichni odkazovníci by měli být nasměrováni, aby případně podali tuto žalobu, lze tak usuzovat z § 1653 ObčZ, protože tyto osoby jsou společně povinny přispět k vyrovnání povinného dílu nepominutelného dědice. Všichni dědicové a všichni odkazovníci budou tvořit jednu stranu sporu a i rozsudek se tak bude vztahovat na všechny. Nutno zmínit, že toto platí i přesto, že ZŘS o odkazovnicích jako o účastnících výslovně nemluví.

V komentáři k občanskému zákoníku od Švestky, Dvořáka a Fialy je uvedena kritika zbytečnosti ustanovení § 1650, § 1651 odst. 1 a § 1652 ObčZ, která upravují ochranu opominutého nepominutelného dědice, když současně platí § 1492 ObčZ. Toto ustanovení stanoví, že nepominutelného dědice nelze zkrátit na jeho právu na povinný díl, pokud nebyl platně vyděděn nebo se nezřekl práva na povinný díl, k čemuž ještě dodává, že se zároveň ale nejedná o případ dědicové nezpůsobilosti. Kdyby zůstavitelovo pořízení pro případ smrti odporovalo

⁹⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1651, k tomu srov. § 1652.

⁹⁷ TALANDA, A., TALANDOVÁ, I., PLAŠIL, F. *Postavení nepominutelného dědice*. Ad Notam. 2019, č. 1, s. 27-4.

⁹⁸ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 17-18.

pravidlu, obsaženém v tomto ustanovení, má nepominutelný dědic právo na povinný díl.

Je třeba zdůraznit, že není stěžejní, jestli vůbec zůstavitel věděl, že existuje na straně potomka některý důvod pro jeho vydědění, a pak jej záměrně opominul. Z toho plyne, že na vědomosti či nevědomosti zůstavitele nebude záležet a rozhodujícím bude, že důvod pro vydědění byl naplněn.⁹⁹

Pokud dojde k opominutí z důvodu, že zůstavitel neví či nevěděl o svém potomku, tak je zachováno jeho právo na povinný díl v případě, že takové opominutí dědic prokáže. Z povahy věci nepůjde na tyto situace vztáhnout vydědění mlčky a po právu.¹⁰⁰ Zde nutno ovšem dovodit, že ani tento potomek se nesměl dopustit něčeho, co by ho z jeho práva na povinný díl vylučovalo. Problematickým by mohlo být pro nepominutelného dědice dokazování, že o něm zůstavitel neměl povědomost. Odpověď na tuto otázku může dát třeba jeho matka, jež zůstaviteli nikdy nesdělila, že je otcem tohoto nepominutelného dědice. V situaci, kdy ostatní dědicové budou zastávat názor, že šlo o vydědění mlčky a po právu, pak budou muset unést důkazní břemeno a budou tedy muset prokazovat opominutému nepominutelnému dědici některý z důvodů vydědění.¹⁰¹

ObčZ 1964 tyto dvě situace, kdy zůstavitel buď o svém potomku věděl, nebo o svém potomku nevěděl, nerozlišoval a řešil pouze to, že se takovému potomku nedostalo povinného dílu.¹⁰²

3.3 Důvody vydědění

Výčet zákonných důvodů vydědění je uveden v občanském zákoníku v § 1646 a § 1647. Jedná se o taxativní výčet, to tedy znamená, že vydědit nepominutelného dědice je možné pouze z těch důvodů, které jsou zákonem stanoveny. Na druhou stranu ale není povinností, že by takový důvod musel být uveden v prohlášení o vydědění, potom je ovšem zachováno právo na povinný díl

⁹⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 377-378.

¹⁰⁰ TALANDA, A., TALANDOVÁ, I., PLAŠIL, F. *Postavení nepominutelného dědice.* Ad Notam. 2019, č. 1, s. 27-4.

¹⁰¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 379-380.

¹⁰² Zákon č. 40 /1964 Sb., občanský zákoník, § 479.

nepominutelného dědice, zároveň ale nesmí být onen důvod prokázán v soudním řízení. Je jen na zůstaviteli, jestli důvod uvede či nikoli.

Přestože se nynější úprava důvodů vydědění ve své podstatě tolik neliší od předchozí právní úpravy obsažené v ObčZ 1964, několik rozdílů se zde objevuje. Úprava se změnila, co se týče uvedení důvodu vydědění. Předchozí úprava vyžadovala uvedení důvodu. Když došlo k soudnímu sporu, ve kterém se nepominutelný dědic snažil vydědění zvrátit, pak byl úspěšný i přes to, že byl prokázán jiný důvod vydědění, tento ale ovšem nebyl v zůstavitelově prohlášení o vydědění uveden. Nyní, uvedením jednoho zákonného důvodu není vyloučena možnost prokázání ještě jiného dalšího důvodu v soudním řízení, které by bylo možné konat v případě sporných skutečností mezi dědici podle § 170 ZŘS. Další výraznou změnou je, že se platnost vydědění posuzuje ke dni úmrtí zůstavitele, při čemž v předchozí úpravě se platnost takového jednání posuzovala v závislosti na stavu, jaký byl v době, kdy bylo jednání zůstavitele, kterým prohlašoval vydědění, učiněno. Čtyři původní důvody vydědění byly přeformulovány a rozšířeny o možnost vydědění dědicky nezpůsobilého nepominutelného dědice.¹⁰³

Tato možnost, tedy vydědění z důvodu dědické nezpůsobilosti, kterou zavádí ObčZ, byla zakotvena i v ABGB, pouze se tedy vrátila do současné zákonné úpravy. Naopak vydědění z důvodu marnotratnosti nebo zadluženosti potomka je zcela novým důvodem, jež upravuje nynější ObčZ.¹⁰⁴

Současná právní úprava tedy obsahuje šest důvodů, pro které je možné vydědit potomka. Důvodem vydědění může být, že potomek neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi, potomek neprojevoval o zůstavitele opravdový zájem, potomek byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze, potomek vedl trvale nezřízený život, marnotratnost nebo zadluženost potomka a případy, kdy by byl nepominutelný dědic nezpůsobilý dědit.¹⁰⁵

¹⁰³ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 11-12.

¹⁰⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁰⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1646 a § 1647.

3.3.1 *Potomek neposkytl potřebnou pomoc v nouzi*

Prvním důvodem, který je uveden v ObčZ v § 1646 je, že potomek neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nouzi. Ve srovnání s předchozí úpravou došlo jen k zobecnění formulace, přičemž dříve bylo v zákoně uvedeno, že k neposkytnutí pomoci mělo dojít ve stáří nebo v jiných závažných případech.¹⁰⁶ Takové předpoklady současná úprava neobsahuje. Dnes lze dovodit tři hlavní podmínky, kterými jsou: nouze zůstavitele, zůstavitel pomoc potřebuje a potomek měl možnost se dozvědět o zůstavitelově nouzi a potřebnosti jeho pomoci.

Stěžejním pojmem je pojem nouze. Nelze pod něj podřadit pouze nedostatek materiálního zabezpečení (jako například chudoba), ale jedná se i o tíživé situace v životě zůstavitele, kterými může být jeho vážné onemocnění, špatný psychický stav, při nichž není zůstavitel sám schopen si zajistit primární životní potřeby.¹⁰⁷ Nouze může být finanční, zdravotní, ale i třeba citová. Je tedy nutné použít na pojem nouze extenzivní výklad a nespokojit se jen s prostou definicí tohoto pojmu.¹⁰⁸ Zároveň, aby se dalo hovořit o potřebnosti pomoci v nouzi od potomka, je třeba, aby vůbec potomek měl možnost pomoc poskytnout, respektive o zůstavitelově nouzi věděl. Pokud ale potomek sám není schopný se starat o zůstavitelovy potřeby, není vyloučeno, aby je zajistil jiným způsobem. Ve všech případech je třeba objektivní posouzení potřebnosti pomoci zůstavitele a možností na straně potomka.

Ovšem o důvodu vydědění nelze hovořit v případě, kdy potomek nabídne zůstaviteli pomoc, jež je pro něj vhodná, a ten ji sám odmítne.

3.3.2 *Potomek neprojevoval o zůstavitele opravdový zájem*

Další důvod vydědění přichází v úvahu v případě, že potomek neprojevoval o zůstavitele opravdový zájem, jaký by projevoval měl. Aby byl tento důvod naplněn, je třeba zkoumat více hledisek a zároveň je třeba posuzovat každý případ jednotlivě a individuálně.

¹⁰⁶ Zákon č. 40 /1964 Sb., občanský zákoník, § 469a.

¹⁰⁷ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 12.

¹⁰⁸ CHALUPA, I., REITERMAN, D., MUZIKÁŘ, M. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 135.

Oproti předchozí úpravě se tento důvod formulačně změnil pouze tím, že bylo vypuštěno slovo „trvale“. To ale nelze vykládat tak, že by nebyla určitá trvalost takového jednání vyžadována, ba naopak, v neprojevení zájmu je třeba shledat setrvalost. Na druhou stranu ale nemusí jít v podstatě o nepřetržitý nezájem, protože pak by se za projevení opravdového zájmu dalo brát i například blahopřání, které potomek pošle zůstaviteli jednou v roce, v tom ale opravdový zájem spatřovat nelze.

Mezi okolnosti, které je třeba hodnotit, patří projevení zájmu o svého předka. Je třeba, aby tento zájem byl „opravdový“, to znamená, že by měl naplňovat jak objektivní prvek, tak prvek subjektivní. Objektivita spočívá v určitých obecných zásadách slušného chování a subjektivita v udržování vnitřních vztahů v rodině s ohledem například na rodinné tradice, společenské postavení rodiny, víru, ke které se rodina hlásí, ale také v tom, jaký je zájem zůstavitele s potomkem udržovat rodinné vztahy.

Pod neprojevení opravdového zájmu ze strany potomka lze přiřazovat jednak pasivní chování a nezájem o zůstavitele ze strany potomka, ale také dle judikatury sem řadíme případy, kdy potomek zájem projevuje, ovšem jeho chování k zůstaviteli neodpovídá zásadám patřičného a slušného chování. Jedná se o situaci, kdy chování potomka k zůstaviteli neodpovídá řádnému chování potomka ke svému předku (rodiči, prarodiči atd.).¹⁰⁹ Jako příklad z judikatury lze uvést rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 688/2006, které říká, že prokázané hrubé jednání potomka je také trvalé neprojevení opravdového zájmu.¹¹⁰ Takovým nevhodným chováním může být podávání nedůvodných či „šikanózních“ návrhů. Například, pokud potomek podá návrh na omezení svéprávnosti zůstavitele, který neopírá o skutečné a opravdové důvody, může být toto vzhledem k okolnostem považováno za chování, jež neodpovídá řádnému chování potomka, a proto by mohlo odůvodňovat vydědění.¹¹¹ Tímto návrhem by totiž potomek, vzhledem k nepravdivosti důvodů, pro které by měl být zůstavitel omezen ve svéprávnosti, sledoval nejspíše poškození jeho zájmů a nikoli cíl jeho zájmy ochraňovat.

¹⁰⁹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 418-419.

¹¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 5. 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.

¹¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 9. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008.

Dalším hlediskem, které je třeba posuzovat, je to, zda měl potomek vůbec možnost opravdový zájem projevit. V případě, že zůstavitel sám o udržování vztahů s potomkem nemá zájem nebo potomek neví, že je některá osoba jeho předkem až do jeho úmrtí, lze dovodit, že tyto případy nebudou moci být podřazeny pod tento důvod vydědění.¹¹² Když zůstavitel sám neprojevuje zájem o potomka, není možné poté potomku vyčítat nezájem o zůstavitele a uvádět to jako důvod, pro nějž by měl být potomek vyděděn. Nelze sem řadit ani v případy, kdy se zůstavitel na sklonku života rozhodne projevit snahu navázat bližší vztah s potomkem a on jej odmítne, když jinak celý život žádnou takovou snahu neměl.¹¹³ Je třeba, aby zůstavitel měl zájem na udržování blízkého vztahu s potomkem a zároveň, aby pociťoval, že se ho onen nezájem přímo dotýká a je mu nepříjemný. Nebude sem možné podřadit případy, kdy sám zůstavitel svým chováním přispěl k netečnosti a chladným vztahům s potomkem, anebo je mu lhostejné, že jeho potomek nemá zájem na tom s ním udržovat rodinné vazby a vztahy a stýkat se s ním. Překážka na straně zůstavitele, která by podporovala argumentaci, proč zůstavitel vyděďuje svého potomka, by musela být prokazatelná v tom smyslu, že opravdu bránila v možnosti udržovat běžné příbuzenské vztahy, v případě, že by došlo ke sporu o určení dědického práva.¹¹⁴

3.3.3 Potomek byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze

Třetí uvedený zákonný důvod byl ve srovnání s ostatními změněn nejvíce při komparaci současné úpravy s úpravou v ObčZ 1964. ObčZ 1964 vyžadoval, aby byla kumulativně splněna podmínka úmyslné formy zavinění trestného činu a odsouzení k trestu odnětí svobody v minimální výměře jeden rok.¹¹⁵ V současnosti záleží tento důvod také na splnění dvou podmínek, ale ve značně modifikované podobě od těch předchozích.

První podmínkou je samotné odsouzení za trestný čin. Z toho vyplývá, že nestačí jen zahájení trestního stíhání, nýbrž je vyžadováno pravomocné rozhodnutí. Nyní již není vyžadována forma úmyslného zavinění.¹¹⁶ Z čehož lze

¹¹² FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 419.

¹¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 11. 2009, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008.

¹¹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 7. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2447/2012.

¹¹⁵ Zákon č. 40 /1964 Sb., občanský zákoník, § 469a.

¹¹⁶ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 14.

dovozovat, že z hlediska subjektivní stránky trestného činu, záležející na vnitřním vztahu pachatele, kde obligatorním znakem je právě zavinění, tak to může být ve formě jak úmyslu, tak ale i nedbalosti. Z toho plyne, že budou pro tento důvod vydědění relevantní obě formy zavinění.¹¹⁷

Jak je stanoveno v § 135 odst. 1 OSŘ, soud, rozhodující v řízení o pozůstalosti, bude takovým rozsudkem vázán. Není sám příslušný k rozhodování o tom, zda byl spáchán trestný čin ani o tom, kdo čin spáchal. Problémem zde může být to, že ne vždy bude mít zůstavitel povědomost anebo vůbec možnost se o takovém odsuzujícím rozsudku dozvědět. Přičemž pouhý výpis z trestního rejstříku není považován za dostačující. K prokázání tohoto důvodu je třeba seznámení s odsuzujícím rozsudkem.¹¹⁸ Předložený odsuzující rozsudek nelze hodnotit jen v rámci výrokové části, ale je třeba posuzovat i část s odůvodněním, protože rozsudek patrně nebude konstatovat, že pachatel spáchal trestný čin, jenž svědčí o jeho zvrhlé povaze. Potom lze dovodit, že případné spory by se týkaly pouze otázek právních, nikoli okolností skutkových, jež uvádí pravomocné rozsudky.¹¹⁹

Problém, který se zde objevoval za účinnosti minulé úpravy v ObčZ 1964, byl kvůli široké paletě případů, pro které mohl zůstavitel svého potomka vydědit, protože bylo možné vztažení i na trestné činy, jež byly v rámci rodinných poměrů bezvýznamné. Tímto šlo do jisté míry obejít zákonné důvody vydědění, když zůstavitel nechtěl, aby po něm potomek něčeho dědil. Proto byla do současné právní úpravy zařazena podmínka zvrhlé povahy. „*Poukaz na zvrhlou povahu je dostatečně vypovídající a umožňuje od sebe odlišit případy trestných činů, které si sankci dědického práva zasluhuje, aniž trestní sazba a uložený trest padají na váhu (chladnokrevná loupež nebo vražda, znásilnění, utýrání zůstavitelova zvířete), od případů, které pro vydědění nemohou mít rozumný význam (hospodská rvačka o děvče, exces z nutné obrany vysvětlitelný úzkostí napadeného, krádež z hladu apod.)*.“¹²⁰

¹¹⁷ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 179.

¹¹⁸ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 14-15.

¹¹⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 361.

¹²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Druhou podmínkou je tedy, aby trestný čin, který potomek spáchal, svědčil o jeho zvrhlé povaze, což je samo o sobě velmi složité pro dokazování a je předmětem převážně rozhodování vyšších soudů, jež by měly alespoň okrajově určovat, co vše bude možné podřadit pod toto spojení. Určitou směrnicí by mohly být přitěžující okolnosti, ke kterým je v konkrétním případě přihlíženo. Takovými okolnostmi, jež jsou upraveny v § 42 TrZ, mohou být například situace, kdy potomek spáchal trestný čin ze ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky nebo spáchal trestný čin surovým nebo trýznivým způsobem, zákeřně, se zvláštní lstí nebo jiným obdobným způsobem, apod.¹²¹

Není možné zobecňovat a posuzovat kritérium zvrhlé povahy potomka jen ve vztahu k obecným morálním zásadám. Také je třeba brát zřetel i na to, jak se čin promítl ve vztahu k zůstaviteli, zda se spáchání trestného činu potomkem dotklo zůstavitelovy cti, či zda se případně dotklo cti jeho rodiny. Dále důvodová zpráva také zpřesňuje, že pokud se sám zůstavitel dopustil trestného činu, nemůže za tentýž trestný čin svého potomka vydědit. Ač to není zákonem stanoveno, tak z tohoto výkladu je pak také možné dovozovat, že bude sporné, kdyby zůstavitel měl v úmyslu vydědit potomka, který spáchal trestný čin za okolností, jež svědčí o jeho zvrhlé povaze, přičemž byl sám spolupachatelem nebo účastníkem na tomto trestném činu.¹²²

Otázkou je, zda nedbalostí forma zavinění je vůbec možná, když připojíme podmínku, že čin byl spáchán za okolností svědčících o pachatelově zvrhlé povaze.¹²³ Dle mého názoru budou trestné činy, vyznačující se zvrhlou povahou potomka, ve většině případů spáchány úmyslnou formou zavinění. Už jen z povahy věci je těžko představitelné, jakého nedbalostního jednání by se potomek musel dopustit, aby to svědčilo o jeho zvrhlé povaze. Pak se domnívám, že by šlo převážně o hrubou nedbalost, jež je určitou formou nedbalosti vyšší intenzity a značí zřejmou bezohlednost k zájmům chráněných trestním zákonem.

Dalším problémem, jenž se zde může objevit je, že může u pachatele trestného činu za splnění podmínek dojít k zahlazení odsouzení. Zahlazení odsouzení představuje fikci, že se na pachatele hledí, jako by nebyl odsouzen.

¹²¹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 14-15.

¹²² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹²³ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 14.

Odsuzující rozsudek sice zůstává nedotčen, ale zanikají právní následky vznikající z odsouzení a to nejen v trestním právu, nýbrž i v dalších právních odvětvích.¹²⁴ Pak je třeba uvést, že zůstavitel nemůže po právní moci rozhodnutí o zahlázení odsouzení pro tento důvod potomka vydědit. Na pachatele trestného činu nemůže být totiž po právní moci tohoto rozhodnutí hleděno jako na odsouzeného.¹²⁵

3.3.4 *Potomek vedl trvale nezřízený život*

Oproti předchozí úpravě se důvod, že potomek vedl trvale nezřízený život, nijak nezměnil. Pro použitelnost tohoto důvodu je třeba naplnění dvou podmínek, kterými jsou: vedení nezřízeného života a současně jeho trvalost.¹²⁶

První uvedenou podmínkou je vedení nezřízeného života. Půjde o chování, jež nebude v souladu s dobrými mravy a průkazně z nich vybočuje.¹²⁷ Pod sousloví nezřízený život lze z hlediska právní teorie zařadit například závislosti na alkoholu a jiných omamných a psychotropních látkách, špatnou pracovní morálku, provádění trestné činnosti, získávání prostředků na živobytí jiným, než legálním způsobem, zanedbávání povinné výživy atd. Vybočení ze souladu s dobrými mravy lze pro představu uvést na příkladu s neplacením výživného na nezletilé dítě. Dlužník na výživném totiž ohrožuje vývoj dítěte jak fyzický, tak i mentální a to odporuje zájmům společnosti, která klade důraz na řádnou výchovu a výživu dětí.¹²⁸ Pro hodnocení je důležité kritérium dobrých mravů. Význam tohoto sousloví musíme nalézat v soudní praxi, neboť ObčZ neobsahuje jeho definici. Dobré mravy můžeme chápat jako souhrn společenských, kulturních a mravních norem, které v historickém vývoji potvrzují určitou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny převážnou částí společnosti a mají charakter základních norem.¹²⁹

Trvalé vedení nezřízeného života je druhou podmínkou, jež musí být splněna. Trvalost je třeba chápat jako opak ojedinělého chování, tedy musí se

¹²⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 408.

¹²⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 3. 2013, sp. zn. 21 Cdo 1065/2011.

¹²⁶ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 420.

¹²⁷ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 267.

¹²⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

¹²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. 33 Cdo 4398/2007.

jednat o chování dlouhodobé, přičemž u něj zpravidla nebude možné předpokládat návrat k běžnému způsobu života, jak je vnímán většinovou společností.¹³⁰

Kritériem, které je třeba hodnotit ještě nad tyto dva výše uvedené předpoklady tohoto důvodu vydědění je, zda vedení trvale nezřízeného života není důsledkem nefunkčního rodinného zázemí, ve kterém potomek vyrůstal, anebo neplnění povinností, jež zůstaviteli plynuly vůči potomku z jeho rodičovské zodpovědnosti. Je poté na úvahách soudu, jak posoudí důvodnost vydědění s přihlédnutím k tomu, jaké péče se potomku od zůstavitele dostávalo, zda jej chránil a staral se o jeho vývoj. Přičemž, pokud se zůstavitel na disharmonii v rodinném prostředí sám podílel, nepřichází tento důvod vydědění v úvahu v případě, že je hlavním důvodem vedení nezřízeného života potomkem právě nedostatečné uspokojení jeho potřeb ve věku, kdy k jejich uspokojování byl zůstavitel povinen.¹³¹

3.3.5 *Marnotratnost nebo zadluženost potomka*

Tento důvod vydědění je založen na obavě, že potomek nezachová povinný díl pro své potomky. Právě proto lze pak vydědit potomka z tohoto důvodu jen v případě, že zůstavitel zůstaví jeho dětem tento povinný díl. Je projevem zásady zachování hodnot, která je jednou ze základních zásad dědického práva.

Marnotratnost i zadluženost je třeba hodnotit subjektivně, tedy nehodnotit všechny dědice stejně. Záleží na majetkových poměrech, jež jsou obvykle odlišné u jednotlivých dědiců, a co lze pokládat za marnotratnost u jednoho, nemusí být marnotratností i u druhého, neboť jejich životní úroveň může být rozdílná. Zároveň u dluhů, dlužná částka, která by byla pro jednoho zanedbatelná, pro jiného být nemusí.

Jak již bylo dříve zmíněno, zůstavitel v prohlášení o vydědění nemusí uvádět důvod vydědění, zde se ale nabízí otázka, jak by to mělo být v tomto případě, zda ho musí uvádět či nikoli. Pak se dá obecně konstatovat i zde, že z hlediska možného budoucího sporu je nejvhodnější, když je důvod vydědění uveden. U tohoto důvodu je možné, aby zůstavitel vydědil potomka podmíněně.

¹³⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

¹³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3213/2012.

Tato situace může nastat, pokud v době pořízení pro případ smrti má zůstavitel opodstatněnou obavu, že zadluženost či marnotratnost potomka bude nabývat na intenzitě, i když v době jeho pořízení nejde ještě o takový rozsah, aby to odůvodňovalo jeho vydědění. Vydědění nepominutelného dědice, pak bude platné, pokud tento rozsah bude značný v době smrti zůstavitele.

Marnotratnost bude v první řadě třeba chápat jako nevhodné nakládání s majetkem, avšak ve finanční sféře dědice se může projevit negativně i pokud je například závislý na konzumaci alkoholu nebo jiných návykových látkách, hazardních hrách, na což vynakládá velké množství financí. Do jisté míry se pak tento důvod bude překrývat s důvodem předchozím, kdy potomek může být vyděděn pro vedení nezřízeného života. Marnotratností je ale také chápáno třeba chorobné nakupování zbytečných věcí, nebo pokud potomek žije velmi nákladný život, na který nemá prostředky apod.

S tím souvisí i zadlužení, jež samo o sobě asi nebude dostačujícím důvodem vydědění (vezměme v potaz například hypotéky). Je nutné, aby k zadlužení došlo z důvodu vlastního zavinění potomka. Tomu tak bude třeba v případě, že se oddával alkoholu nebo hrál hazardní hry atd. Je otázkou pro budoucí rozhodování soudů a budoucí judikaturu, jelikož zákon takové situace neřeší, jak by to mělo být v případech, kdy potomek je sice zadlužen, ale ono zadlužení pro něj není existenční a také případy, kdy zadlužen byl, ale všechny své dluhy již splatil a tudíž v době smrti zůstavitele není dlužníkem. Obecně lze říci, že zadlužení by mělo v době smrti zůstavitele trvat a zároveň by mělo být značné.¹³²

Neplatnost vydědění z toho důvodu, by nastala, pokud by zůstavitel zůstavil povinný díl někomu jinému, než potomku vyděděného. Z tohoto pohledu je zůstavitel omezen ve svých možnostech, co se týká testovací svobody. Zároveň lze dovodit, že pokud v době smrti zůstavitele nemá vydědovaný potomek své potomky, nemůže být z tohoto důvodu vyděděn.¹³³

¹³² ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 364-367.

¹³³ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 421.

3.3.6 Dědická nezpůsobilost jako důvod vydědění

Dědická nezpůsobilost je upravena v § 1481 až § 1483 ObčZ. Z hlediska uspořádání právních úprav institut vydědění a dědickou nezpůsobilost v ObčZ dělí několik desítek paragrafů, je ale na místě zmínit, že úprava vydědění je systematicky navázána na úpravu dědické nezpůsobilosti.¹³⁴ Institut vydědění se může jevit podobný institutu dědické nezpůsobilosti, je mezi nimi ale několik zásadních odlišností. Vydědění je možné jen u dědiců nepominutelných, a naopak dědická nezpůsobilost může nastat u všech dědiců, kteří přicházejí v úvahu jako dědicové po konkrétním zůstaviteli. Dědická nezpůsobilost nastává ze zákona, není k tomu třeba konkrétního jednání zůstavitele, jako je tomu u vydědění. Dalším zásadním rozdílem je, že u dědické nezpůsobilosti je vyloučeno, aby se vztahovala i na potomky dědicky nezpůsobilého¹³⁵ (tedy bude zde fungovat princip reprezentace i v případě, že potomek, jenž je nezpůsobilý dědit, bude žít déle než zůstavitel¹³⁶), ale vydědění se vztahovat na potomky vyděděného může, respektive bude, pokud zůstavitel neprojeví jinou vůli. U vydědění nemusí být vždy výsledkem vyloučení z dědického práva a práva na povinný díl, výsledkem může být i částečné vydědění a jen zkrácení povinného dílu, kdežto u dědické nezpůsobilosti je vždy jejím důsledkem ztráta všech nároků plynoucích z dědického práva (včetně práva na povinný díl).¹³⁷

Dědická způsobilost je jedním z předpokladů být vůbec dědicem. Pokud je osoba dědicky nezpůsobilá, je vyloučena z dědického práva. Osoba je vyloučena, když se pro nějaký svůj čin stala nehodnou být dědicem po zůstaviteli. Lze soudit, že právo být právním nástupcem po zůstaviteli a mít z tohoto postavení výhody by bylo v rozporu se zásadami morálky a spravedlnosti.¹³⁸

Český právní řád zná čtyři důvody dědické nezpůsobilosti. Prvním je, že se dědic dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu. Druhým důvodem je, že se dědic dopustil zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli (zejména donutil-li zůstavitele k projevu poslední vůle nebo jej lstivě svedl, zůstavitelův projev

¹³⁴ SCHELLE, K., SCHELLEOVÁ, I., *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a. s., 2013., s. 93.

¹³⁵ TALANDOVÁ, I. *Vydědění dědicky nezpůsobilého potomka*. Ad Notam. 2019, č. 2, s. 3-6.

¹³⁶ SVOBODA, J., KLÍČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 16-17.

¹³⁷ TALANDOVÁ, I. *Vydědění dědicky nezpůsobilého potomka*. Ad Notam. 2019, č. 2, s. 3-6.

¹³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

poslední vůle překazil, zůstavitelovo pořízení pro případ smrti zatajil, zfalšoval, podvrhl či úmyslně zničil). Třetím důvodem je situace, kdy se manžel dopustí činu naplňující znaky domácího násilí vůči zůstaviteli a zároveň z tohoto důvodu probíhalo na návrh zůstavitele v den jeho smrti řízení o rozvod manželství. Konečně čtvrtým zákonným důvodem dědické nezpůsobilosti je případ, kdy rodič zneužíval nebo zanedbával z vlastní viny výkon rodičovské odpovědnosti a v důsledku toho byl rodičovské odpovědnosti zbaven.¹³⁹

Třetí a čtvrtý důvod nejsou relevantní, pokud hovoříme o institutu vydědění, jelikož dědická nezpůsobilost jako taková, jak již bylo výše zmíněno, se sice týká všech dědiců, ovšem jako důvod vydědění lze vztáhnout z povahy věci jen na nepominutelné dědice, jimiž manžel ani rodič nejsou.

Trestný čin povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu (případně registrovanému partneru) nelze ztotožňovat či zaměňovat s důvodem vydědění uvedeným v § 1646 odst.1 písm. c) ObčZ, že potomek byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Jednak toto jednání bude schopné založit dědickou nezpůsobilost, jen pokud bude směřovat proti některé z taxativně vyjmenovaných osob a také spojení „čin povahy úmyslného trestného činu“ je označení pro mnohem širší okruh jednání, než „trestný čin spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze“.

V první řadě je nutné upřesnit, že se bude jednat o trestné činy označované v TrZ jako zločiny a zvláště závažné zločiny, pokud jde o přečiny pak jen ty, které byly spáchány úmyslně. V případě, že se jedná o mladistvé pachatele, tak se pro trestné činy jimi spáchané užívá termín provinění.¹⁴⁰ Zákon o soudnictví ve věcech mládeže nerozlišuje jako TrZ kategorie trestných činů, jak je zmíněno výše, s výjimkou zvláště závažného provinění. Provinění je ale jen odlišným označením, jež se užívá pro trestný čin spáchaný mladistvým, ať se jedná o kteroukoli kategorii.¹⁴¹ Není ani rozhodné, zda byl čin dokonán či pachatel

¹³⁹ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 206-207.

¹⁴⁰ TALANDOVÁ, I. *Vydědění dědicky nezpůsobilého potomka*. Ad Notam. 2019, č. 2, s. 3-6.

¹⁴¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 439.

pouze naplnil znaky přípravy nebo pokusu. Podmínkou ovšem je, že se musel takového jednání dopustit za života zůstavitele.¹⁴²

Jak plyne z § 135 odst. 1 OSŘ a z § 1 odst. 2 ZŘS, pokud existuje pravomocný rozsudek o tomto trestném činu, pak je jím pozůstalostní soud vázán a soudní komisař rozhodující v dané věci si jej musí opatřit, aby mohl ve věci případné nezpůsobilosti rozhodnout. Když trestní řízení probíhá, tak jelikož jeho výsledek může být významný pro řízení o pozůstalosti, soudní komisař řízení o pozůstalosti přeruší.¹⁴³ Pokud však již existuje rozhodnutí o zproštění obvinění, pak neplatí vázanost soudu tímto rozhodnutím. Je jen třeba se vypořádat s tím, že takové zprošťující rozhodnutí existuje.¹⁴⁴

Nelze opomenout, že činu, jež má povahu úmyslného trestného činu, se může dopustit i osoba trestně neodpovědná, pak bude možné vztáhnout tento důvod dědické nezpůsobilosti i na osoby, které v době spáchání činu nedovršily patnáctý rok věku, nerozpoznaly nebezpečnost činu nebo neovládly své jednání, přičemž byly ve věku mladistvých, nebo byly nepřičetné, takže nemohly rozpoznat protiprávnost svého činu nebo nebyly schopny ovládnout své jednání. U těchto osob pak z důvodu trestní neodpovědnosti nebude možné obstatat rozsudek soudu, protože v jejich případě nebude vedeno ani žádné trestní řízení.¹⁴⁵ Pokud neexistuje pravomocné rozhodnutí soudu v trestní věci, kterým by byl soudní komisař vázán, provede sám potřebné šetření a rozhodne o tom, zda je konkrétní jednání způsobilé naplnit znaky úmyslného trestného činu. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3074/2015 ani u pachatelů trestně odpovědných není rozhodné, zda byli za tento trestný čin odsouzeni anebo u nich došlo k zániku trestní odpovědnosti třeba z důvodu promlčení, milosti apod., neboť i v těchto případech, když neexistuje rozhodnutí trestního soudu, pak pozůstalostní soud posoudí sám tuto otázku jako předběžnou. Pokud v této záležitosti dojde ke sporu o dědické právo, pak bude záležet, zda půjde o otázku skutkovou nebo otázku právní. Co se týká rozhodnutí, zda je konkrétní jednání trestným činem, bude se řešit postupem podle § 169 ZŘS, neboť se jedná o otázku

¹⁴² FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 38.

¹⁴³ TALANDOVÁ, I. *Vydědění dědicky nezpůsobilého potomka*. Ad Notam. 2019, č. 2, s. 3-6.

¹⁴⁴ SVOBODA K., SMOLÍK P., LEVÝ J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 567.

¹⁴⁵ TALANDOVÁ, I. *Vydědění dědicky nezpůsobilého potomka*. Ad Notam. 2019, č. 2, s. 3-6.

právní. Co se týká rozhodnutí o tom, zda se osoba dopustila takového jednání, jež vykazuje znaky úmyslného trestného činu, bude otázkou skutkovou a bude řešena dle § 170 ZŘS.¹⁴⁶

Druhým důvodem dědické nezpůsobilosti, který by se mohl týkat osoby nepominutelného dědice a mohl by tak být důvodem pro jeho vydědění je, že se dopustil zavrženíhodného jednání proti zůstavitelově poslední vůli. Rozdílem od předchozího důvodu je, že není rozhodné, zda se činu dopustila osoba před smrtí zůstavitele nebo až po ní. Zákon demonstrativním výčtem udává i výčet konkrétního jednání, kterým by se toho mohl potomek dopustit, když uvádí, že takovým jednáním je zejména donucení nebo lstivé svedení k projevu poslední vůle, popřípadě překažení projevu poslední vůle, ale také zfalšování, podvrhnutí či úmyslné zničení poslední vůle.¹⁴⁷ Celkově můžeme tedy konstatovat, že půjde vždy o nějaký právem zakázaný vliv na poslední vůli zůstavitele.

Sousloví „poslední vůle“ nezahrnuje jen pořízení pro případ smrti, mezi které řadíme závěť, dědickou smlouvu a dovětek, ale lze to vztáhnout i na další listiny, související s poslední vůlí zůstavitele, jako například prohlášení o vydědění, manželská smlouva, smlouva o zřeknutí se dědického práva apod. Není podstatné, jestli byly splněny všechny zákonem stanovené formální náležitosti pro daný projev poslední vůle. Tento důvod dědické nezpůsobilosti bude naplněn i tehdy, kdyby byla třeba listina pro nějaké nedostatky neplatná. Stěžejní je jen fakt, že muselo jít o projev zůstavitelovy vůle.¹⁴⁸

Pokud u nepominutelného dědice nastane některý z důvodu dědické nezpůsobilosti, pak nedědí, jelikož je vyloučen z dědického práva (i z práva na povinný díl). V této situaci by zůstavitel ani nemusel přistoupit k vydědění, pokud by chtěl zajistit, aby jeho potomek po něm nedědil. Význam tkví v tom, že zůstavitel má právo projevit svou vlastní vůli, aby takový nepominutelný dědic nedědil a vydědit ho.

¹⁴⁶ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. s. 208.

¹⁴⁷ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 39.

¹⁴⁸ TALANDOVÁ, I. *Vydědění dědicky nezpůsobilého potomka*. Ad Notam. 2019, č. 2, s. 3-6.

V ustanovení § 1481 ObčZ je zakotvena možnost výslovného prominutí zůstavitelem, pokud se dědic dopustil některého z činů uvedeného výše jako první nebo druhý důvod dědické nezpůsobilosti. Ovšem toto prominutí nepostačuje zároveň i pro zrušení vydědění, které bylo na tomto důvodu založeno.¹⁴⁹ Tudíž z toho plyne, že pokud by zůstavitel chtěl, aby takový nepominutelný dědic dědil, musel by stanoveným způsobem zrušit konkrétní prohlášení o vydědění a zároveň výslovně prominout čin, jenž by zakládal dědickou nezpůsobilost onoho nepominutelného dědice.¹⁵⁰

Vyděděním pro dědickou nezpůsobilost může zůstavitel upozornit, že se potomek dopustil nějakého činu, který by po jeho smrti třeba ani jinak nemusel vyjít najevo. Také z toho lze soudit, že nebudou pochybnosti o tom, zda zůstavitel potomku čin prominul či nikoli.¹⁵¹

3.4 Vliv vydědění na potomky vyděděného

U tématu vydědění nelze alespoň částečně nezhodnotit také postavení potomků vyděděného. V dřívější právní úpravě, konkrétně v § 469a odst. 2 ObčZ 1964 ve spojení s § 473 odst. 2 ObčZ 1964, bylo jednoznačně stanoveno, že vydědění se bude vztahovat i na potomky vyděděného, pokud to tak zůstavitel stanoví v listině o vydědění. Podle Ústavního soudu toto ustanovení odporovalo čl. 11 odst. 1 LZPS, které stanoví, že dědění je zaručeno. Rozpor byl spatřován v tom, že potomky zůstavitele nebyly myšleny jen jeho děti, což by mohlo vést k situacím, kdy bylo možno vydědění vztáhnout i na osoby, proti kterým zákonný důvod vydědění nesvědčil. To zakládalo nerovnost mezi těmito dvě skupinami potencionálních dědiců (tedy mezi dětmi zůstavitele a dětmi dětí, případně pak jejich potomky).¹⁵²

Nyní je klíčovým ustanovením § 1646 odst. 3 ObčZ, které rozděluje dvě základní situace s rozdílnými následky pro potomky vyděděného. První, kdy vyděděný potomek přežije zůstavitele, a druhá, kdy vyděděný potomek zemře před zůstavitelem. Výše zmíněné ustanovení totiž říká že, „*přežije-li vyděděný potomek zůstavitele, nedědí ani potomci vyděděného potomka, ledaže zůstavitel*

¹⁴⁹ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 16.

¹⁵⁰ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 268.

¹⁵¹ TALANDOVÁ, I. *Vydědění dědicky nezpůsobilého potomka*. Ad Notam. 2019, č. 2, s. 3-6.

¹⁵² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 7. 11. 2012, sp. zn. I. ÚS 295/10.

*projeví jinou vůli. Nedožije-li se vyděděný potomek smrti zůstavitele, pak jeho potomci dědí vyjma těch, kteří jsou samostatně vyloučeni z práva dědického.*¹⁵³ Cílem ustanovení bude pravděpodobně vyřadit vyděděného z možnosti mít vliv na zůstavitelův majetek. Protože v případě, že by vyděděný potomek byl naživu po smrti zůstavitele a měli by být dědici jeho potomci, pak by jistě mohl mít vliv na tento majetek, tedy i proti vůli zůstavitele, jenž ho vydědil a právě tím projevil svou vůli, aby neměl tento potomek právo na majetek zanechaný zůstavitelem. Samozřejmě je logické, že pokud osoba nežije, nemůže pak ovlivňovat své potomky, co se týká nakládání s majetkem zůstavitele. Pak tedy zákon obecně předpokládá, že potomci vyděděného budou moci dědit po zůstaviteli. Je zde třeba ale zmínit, že se to nebude týkat důvodu vydědění – marnotratnost nebo zadluženost potomka, protože zákon u tohoto důvodu stanoví jako speciální podmínku zanechání povinného dílu potomkům vyděděného.¹⁵⁴

Otázkou je, jak zákonodárce zamýšlel v § 1646 odst. 3 ObčZ výraz „nedědí“, jestli je s tím spojeno i vyloučení z práva na povinný díl, či nikoli. I když dědické právo a právo na povinný díl jsou pojímána v současné právní úpravě jako dvě samostatná oprávnění, tak ale v případě ustanovení § 1643 ObčZ a § 1642 ObčZ je třeba chápat pojem „nedědí“ zároveň jako ztrátu práva na povinný díl. Na několika místech v ObčZ se ale vyskytují rozdíly, neboť například u institutu odmítnutí dědictví není automatické spojení s odmítnutím povinného dílu a na druhou stranu u institutu zřeknutí se dědického práva je stanoveno, že když se někdo zřekne dědického práva, pak se zřekl zároveň i práva na povinný díl, přičemž toto platí i vůči potomkům. Je třeba ale pamatovat na to, že se jedná o situace, kdy nejde o nějakou dohodu, ale vydědění je ve své podstatě sankcí. Z toho vyplývá, že by zde neměla být užitá analogie,¹⁵⁵ a že potomci vyděděného budou vyloučeni jak z práva dědického, tak zároveň i z práva na povinný díl.¹⁵⁶

¹⁵³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1646.

¹⁵⁴ TALANDA, A., TALANDOVÁ, I. *Vliv vydědění na potomky vyděděného*. Časopis pro právní vědu a praxi. [Online]. 2016, č. 4, s. 653-660. [cit. 29.2.2020]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6254>.

¹⁵⁵ HORÁK, O. *Postavení potomků vyděděného potomka*. Ad Notam. 2016, č. 4, s. 5-8.

¹⁵⁶ TALANDA, A., TALANDOVÁ, I. *Vliv vydědění na potomky vyděděného*. Časopis pro právní vědu a praxi. [Online]. 2016, č. 4, s. 653-660. [cit. 29.2.2020]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6254>.

Další problematickou otázkou v postavení potomka vyděděného je, zda není automatické vydědění potomka vyděděného v některých případech v rozporu s vůlí zůstavitele, když mu zákon nejspíš do určité míry podstrkuje takové řešení, které by pro něj v rámci vztahů v rodině nemuselo být shodné s jeho vůlí. Nutno podotknout, že zůstavitel samozřejmě může povolát potomky vyděděného závětí, když nechce, aby na ně byly vztáhnuty účinky vydědění, anebo dá výslovně najevo, že se na ně účinky vydědění nevztahují. Avšak úprava v § 1646 odst. 3 ObčZ, kde je stanoveno, že pokud vyděděný přežije zůstavitele, tak nebudou dědit ani potomci vyděděného, ve své podstatě předjímá, že všichni zákonní dědicové (všichni, a to až do poslední dědické třídy) jsou pro zůstavitele bližšími osobami, než potomci vyděděných potomků (těmi jsou nejčastěji vnuci/vnučky) a eventuálně i stát, když se na něj v případě odúmrti hledí jako na zákonného dědice. V tomto problému lze spatřovat nesoulad s některými základními principy a zásadami dědického práva, jako třeba se zásadou zachování hodnot, se solidaritou v rámci rodiny nebo by to mohlo také evokovat rozpor s pořizovací volností.¹⁵⁷

Jak bylo ale již zmíněno výše, zůstavitel může v prohlášení o vydědění projevit svou vůli s tím, že potomek vyděděného bude dědit i v případě, že vydědovaný přežije zůstavitele. Stěžejní je ale projev vůle, jinak jak už bylo řečeno, by se na prohlášení o vydědění vztahovalo pravidlo, že nebudou dědit ani potomci vyděděného potomka.¹⁵⁸

3.5 Negativní závěť

Jak již bylo několikrát zmíněno, vydědění přichází v úvahu jen u dědice nepominutelného. U ostatních potencionálních dědiců je možné pořídit negativní závěť, a tím je vyloučit z dědického práva, které by jim jinak náleželo dle zákonné posloupnosti.¹⁵⁹ Ve své podstatě má ale blízko k institutu vydědění, což dokazuje i začlenění její úpravy do oddílu Vydědění v ObčZ. Od vydědění se ovšem liší v mnoha ohledech a nejen v osobách, vůči nimž ji lze použít. Není třeba uvádět důvod, pro který se zůstavitel rozhodl některou z osob, jíž by jinak svědčilo dědické právo ze zákonné posloupnosti, z tohoto práva vyloučit. Zároveň zákon

¹⁵⁷ HORÁK, O. *Postavení potomků vyděděného potomka*. Ad Notam. 2016, č. 4, s. 5-8.

¹⁵⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1646.

¹⁵⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

nepředpokládá ani žádné dokazování o tom, zda k tomu nějaký důvod zůstavitel měl.

Sousloví negativní závěť používá teorie a praxe, nikoliv však zákon samotný. Institut negativní závěti byl upraven nově v ObčZ ve srovnání s ObčZ 1964. Dříve tedy měl zůstavitel možnost zabránit potencionálnímu dědici, aby po něm dle zákonné posloupnosti nedědil, jediné tak, že ustanovil jiného, eventuálně jiné, závětní dědice.¹⁶⁰

Negativní závěť se pořizuje stejnou formou, jakou ObčZ stanoví pro závěť samotnou.¹⁶¹ Budou tedy platit stejná pravidla i pro její zrušení a případné evidování.

Zůstavitel v ní prohlašuje, že zákonný dědic (nikoliv nepominutelný) pozůstalost nezíská, tedy že po zůstaviteli dědit nemá, respektive nesmí. Z toho plyne, že jde o jakýsi protiklad závěti, jak ji známe v klasickém pojetí, ve které zůstavitel naopak dědice k dědění povolává. Kdyby zůstavitel pořídil negativní závěť o svém nepominutelném dědici, bylo by nutno ji považovat a vykládat jako vydědění, u něhož zůstavitel jen neuvedl důvod.

Pokud bychom srovnali negativní závěť a prohlášení o vydědění nepominutelného dědice, přičemž hlavní rozdílnost je v osobách, vůči nimž jsou obě tato jednání činěna, pak je dále nutno konstatovat, že negativní závěť lze považovat za silnější. Silnější se jeví v tom smyslu, že není třeba žádného důvodu pro podložení zůstavitelova rozhodnutí, kdežto u vydědění se důvod vyžaduje (a když není uveden, je zachováno jen právo na povinný díl). Nic sice nebrání tomu, aby zůstavitel nějaký svůj důvod uvedl, ovšem to nemění nic na situaci, že potenciální dědic, uvedený v negativní závěti, dědit tak jako tak nebude. Potom je třeba zdůraznit, že ač by takový dědic popíral důvod, proč nemá dědit, případně kdyby uváděl i nějaké důkazy na podporu svých tvrzení, že uvedený důvod v negativní závěti není pravdivý, stejně se osoba dědicem nestane.

Jedinou možnou obranou vůči negativní závěti může být napadení listiny z hlediska její pravosti či platnosti v rámci sporu o dědické právo.¹⁶²

¹⁶⁰ PILÍK, V., *Tzv. negativní závěť*. Právní prostor [online]. [cit. 24.2.2020]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/tzv-negativni-zavet>.

¹⁶¹ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 427-428.

4 OCHRANA NEPOMINUTELNÉHO DĚDICE

Ochrana nepominutelných dědiců má za hlavní cíl omezení svobodné vůle zůstavitele, a zvláště pokud jde o nakládání s jeho majetkem. Tato ochrana, jež je jim zákonem zaručována, je určitým kompromisem mezi individuálním principem, čímž je pořizovací volnost zůstavitele, a kolektivním principem majetku rodinného společenství. Důležitým faktorem jsou vztahy v rámci rodiny, které mají pro ochranu nepominutelných dědiců značný morální význam.¹⁶³ Jelikož je možné, že nastane situace, kdy zůstavitel může nepominutelného dědice buď zcela, nebo z části vyloučit z dědického práva (tím, že ho vydědí či opomine v pořizení pro případ smrti), je třeba zaručit nepominutelným dědicům ochranu, pokud by šlo o vydědění neplatné nebo opominutí nezákonné.¹⁶⁴

Jako Ochrana nepominutelného dědice je nazván jeden z oddílů v ObčZ, v němž jsou obsažena čtyři ustanovení, jedná se o § 1650 až § 1653 ObčZ. V těchto ustanoveních se hovoří o právu na povinný díl, při neplatném vydědění, při záměrném opominutí nepominutelného dědice a o případném stavu, kdy zůstavitel o potomku nevěděl.

Nepominutelný dědic má právo ale nejen na povinný díl jako takový, ale zákon mu přiznává ještě další práva, která přispívají k právní ochraně jeho postavení a nejsou obsažena pouze v těchto čtyřech shora uvedených ustanoveních.¹⁶⁵ Nejprve se ale pokusím přiblížit právo na povinný díl, neboť je v oblasti ochrany nepominutelného dědice stěžejní a následně zmíním další práva, která nepominutelnému dědici náleží.

4.1 Právo na povinný díl

4.1.1 Charakteristika povinného dílu

Jak již z mnoha míst textu práce vyplývá, institut povinného dílu je určitým mantinelem pro zůstavitele, který může sice se svým majetkem nakládat dle své vůle neomezeně, ale musí k tomu mít zákonné a spravedlivé důvody.

¹⁶² ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 124-126.

¹⁶³ RONOVSKÁ, K., PIHERA, V. *(Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn*. Právní rozhledy. 2019, č. 15-16, s. 520-525.

¹⁶⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁶⁵ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 23.

Dá se konstatovat, že zůstavitel má odpovědnost ve vztahu k potomkům i po své smrti, a proto je v právním řádu zakotvena úprava povinného dílu. Jedná se o určitou formu zachování alespoň části zůstavitelova majetku pro jeho potomky, případně budoucí generace a je tak neoddělitelně spjat s institutem nepominutelného dědice. O povinném dílu se pak dá také hovořit jako o určitém projevu zásady zachování hodnot, jež je jednou ze základních zásad celého dědického práva.¹⁶⁶ „Na druhé straně však stojí zásada pořizovací volnosti zůstavitele, který má právo, aby o majetku, který svojí pílí během svého života nashromáždil, mohl sám svobodně rozhodovat. Tyto dvě zásady jsou vybalancovány právě v institutu povinného dílu.“¹⁶⁷

Je na vůli pouze oprávněné osoby z tohoto práva, zda jej bude uplatňovat či nikoli.¹⁶⁸ Je nutno si poté v souvislosti s tím položit otázku, jakou má právo požadovat povinný díl vůbec povahu. Z judikátu, jenž byl zařazen do „Vážného sbírky“ pod č. 18787, což vypovídá o jeho významnosti, vyplývá, že se jedná o právo, jež má povahu práva osobního, to znamená, že toto oprávnění zaniká smrtí oprávněného. Proto je ale třeba také shledat rozdíl mezi oprávněním požadovat povinný díl a samotným nárokem na povinný díl. Nárok na povinný díl vzniká až aktem uplatnění oprávnění požadovat povinný díl.¹⁶⁹ Pak je nutno zmínit, že v případě smrti nepominutelného dědice, který uplatnil ještě před svým úmrtím svůj nárok na povinný díl, dochází k tomu, že co mu mělo připadnout v pozůstalostním řízení jako povinný díl, přejde do pozůstalosti po něm. Aby toto platilo, tak nárok na povinný díl nemusí uplatit jen v pozůstalostním řízení, nýbrž stejně tak tomu bude i když jej uplatní u obecného soudu po skončení pozůstalostního řízení a před pravomocným rozhodnutím o jeho žalobě zemře.

Právo na povinný díl nepřichází v úvahu jen u institutu vydědění, ale objevuje se také u odmítnutí dědictví a zřeknutí se dědického práva. Nepominutelný dědic může odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu a může se zříci dědického práva, přičemž si může ponechat právo na povinný díl (toto uplyne z ustanovení § 1484 ObčZ, kde zákon sice připouští opak, tedy zřeknutí se

¹⁶⁶ CHALUPA, I., REITERMAN, D., MUZIKÁŘ, M. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 130.

¹⁶⁷ DRÁPAL, L., ŠEŠINA, M. *Povinný díl a jeho vypořádání*. Ad Notam. 2016, č. 6, s. 15-20.

¹⁶⁸ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 242.

¹⁶⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 27. 6. 1944, sp. zn. Rv II 488/43.

práva na povinný díl se zachováním práva dědického, ale zároveň nezakazuje zřeknutí se dědického práva a ponechání práva na povinný díl).

Velikost povinného dílu je stanovena zákonem. Pro nezletilé nepominutelné dědice je stanoveno, že jejich povinný díl musí být roven alespoň třem čtvrtinám jejich zákonného dědického podílu. Pro zletilé nepominutelné dědice je pak stanoveno, že jejich povinný díl musí činit minimálně jednu čtvrtinu jejich zákonného podílu.¹⁷⁰ Ve srovnání s předchozí úpravou došlo ke snížení těchto poměrů, neboť ObčZ 1964 stanovil, že nezletilý měl dostat hodnotu dědického podílu a zletilý jednu polovinu jeho zákonného dědického podílu.¹⁷¹

Dosažením zletilosti se osoba stává plně svéprávnou, stejně tak se jí stává, když uzavře manželství nebo o přiznání plné svéprávnosti rozhodne soud. Potom je třeba konstatovat, že není důvodnost ke zvýhodňování postavení nezletilého, avšak plně svéprávného nepominutelného dědice, jelikož jeho postavení je v zásadě zcela srovnatelné se zletilým dědicem.¹⁷² Z toho plyne, že pokud potomek sice ještě nevršil osmnáctý rok svého věku, ale je plně svéprávný díky některému z výše uvedených důvodů, pak bude mít v případě, že se dostane do postavení nepominutelného dědice shodné postavení jako nepominutelný dědic zletilý.¹⁷³

V § 1654 ObčZ je sice stanoveno, že nepominutelný dědic má právo jen na peněžní částku, jež se rovná hodnotě povinného dílu a nepřísluší mu právo na podíl z pozůstalosti, je ovšem nutno zmínit, že právo na povinný díl nepominutelného dědice nemusí být uspokojováno jen v penězích. Povinný díl může mít podobu dědického podílu či odkazu.¹⁷⁴ Je na vůli zůstavitele jakou možnost zvolí. Rozdílnost se ale poté jeví v tom, jaké postavení bude mít nepominutelný dědic v řízení o pozůstalosti. Když totiž zůstavitel zanechá nepominutelnému dědici povinný díl ve formě dědického podílu, pak bude tento nepominutelný dědic dědicem, a tedy bude i účastníkem řízení o pozůstalosti po zesnulém zůstaviteli. A pokud jde o odkaz, pak bude mít jen postavení odkazovníka, z čehož plyne, že nebude mít postavení účastníka v celém řízení,

¹⁷⁰ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. s. 242-243.

¹⁷¹ Zákon č. 40 /1964 Sb., občanský zákoník, § 479.

¹⁷² DRÁPAL, L., ŠEŠINA, M. *Povinný díl a jeho vypořádání*. Ad Notam. 2016, č. 6, s. 15-20.

¹⁷³ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 30, k tomu srov. § 1643.

¹⁷⁴ Tamtéž, § 1654, k tomu srov. § 1644.

ale jen v jeho části, jež souvisí s odkazem. Dle ustanovení § 113 ZŘS pro něj platí postavení účastníka, pokud se jedná o část řízení, kde dochází k soupisu pozůstalosti, určuje se obvyklá cena pozůstalosti a vypořádává se jeho povinný díl.

Problematickým je, že hodnota jak dědického podílu, tak povinného dílu se určuje ke dni úmrtí zůstavitele, proto je zpravidla nejisté v době pořizování pro případ smrti, jakou hodnotu má zůstavitel zůstavit nepominutelnému dědici, aby mu byl zanechán alespoň onen zákonem stanovený povinný díl. Zůstavitel pak bude spíše presumovat jeho velikost. Pokud je po úmrtí zůstavitele zjištěno, že dědický podíl nebo odkaz neodpovídají předepsané výši povinného dílu (tři čtvrtiny či jedna čtvrtina zákonných podílů), bude mít nepominutelný dědic nárok na vyrovnání povinného dílu. Má tudíž právo na doplnění rozdílu mezi dvěma hodnotami, kterou je na jedné straně hodnota toho, co získal jako odkaz nebo dědický podíl a na druhé straně hodnota, respektive výše povinného dílu, na nějž má podle zákona nárok.¹⁷⁵

Je důležité znát velikost zákonného dědického podílu, na nějž by jinak nepominutelný dědic měl nárok, aby bylo možné vypočítat povinný díl. Při vypočítávání povinného dílu je třeba vyjít z počtu dědiců, kteří by připadali v úvahu v první dědické třídě, pokud by se dědilo podle zákonné dědické posloupnosti.¹⁷⁶ Do první dědické třídy se řadí potomci zůstavitele a jeho manžel.¹⁷⁷ Zároveň bez ohledu na to, zda některý z nich byl vyloučen z dědického práva (pokud se někdo zřekl dědictví či povinného dílu, pokud se někdo stal nezpůsobilým dědit, anebo pokud byl někdo platně vyděděn).

I přes změnu právní úpravy je pro výklad ustanovení § 1645 ObčZ, které se právě tímto pravidlem pro výpočet zabývá, stěžejní judikatura Nejvyššího soudu, konkrétně usnesení sp. zn. 21 Cdo 3977/2010, jež je použitelné i pro současnou právní úpravu.¹⁷⁸ V tomto rozhodnutí soud konstatuje, že se při výpočtu tedy vychází z počtu všech v úvahu přicházejících osob, jimž by

¹⁷⁵ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 408-409.

¹⁷⁶ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 246.

¹⁷⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1635.

¹⁷⁸ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 246.

dědictví náleželo v první dědické skupině, v případě, že by zůstavitel nezanechal závěť. To znamená, že se do počtu v úvahu přicházejících osob řadí potomci platně vydědění, dále dědic neznámého pobytu, když se jedná o řízení o pozůstalosti, ve kterém je účastníkem dědic neznámého pobytu nebo dědic, který odmítl dědictví, případně dědic dědicky nezpůsobilý. Argumenty, že k těmto dědicům nemá být přihlíženo při vypočítávání povinného dílu, nejsou relevantní a nelze se k tomuto názoru přiklonit třeba ani při užití historického výkladu. Není významné, že by se k těmto osobám, jež by nemohly nebo nechtěly nabýt dědictví, jinak nepřihlíželo, protože jde o domnělý stav, jaký by byl, kdyby se dědilo po zůstaviteli ze zákona.¹⁷⁹ Což vyplývá i dnes přímo z ustanovení § 1645 ObčZ.

V úpravě, jež byla obsažena v ABGB, představoval povinný díl obligační nárok, který bylo možné uplatňovat ihned po smrti zůstavitele a nemuselo se čekat až na konec řízení o pozůstalosti. Je nutné podotknout, že základy této právní úpravy byly naprosto rozdílné a nelze proto tedy přisvědčit historickému výkladu, když ABGB pracovalo s fikcí, že když byl potomek vyděděn, tak se na něj v případě stanovování povinného dílu hledělo „jako kdyby takového dědice vůbec nebylo“. Rozdílnost je třeba vidět tedy hlavně v tom, že podle ABGB se jednalo o právo závazkové, nikoli dědické a právo na povinný díl bylo tak zahrnováno mezi pasiva pozůstalosti, mělo přednost před odkazy a byla zde možnost je uplatňovat dokonce i před skončením samotného řízení, ale ne před nároky věřitelů.

ObčZ 1950 již nezakotvoval právo na povinný díl jako pouhou obligaci, ale od účinnosti tohoto právního předpisu to bylo právo na určitý dědický podíl a nepominutelný dědic tedy měl zákonnou záruku, že nemůže obdržet méně, než byl jeho zákonný dědický podíl. Zákon stanovil povinný díl na minimálně tři čtvrtiny zákonného podílu pro zletilé potomky a pro nezletilé potomky stanovil hodnotu povinného dílu na hodnotu celého zákonného podílu. Pokud zůstavitel pravidla pro zanechání povinného dílu v závěti bezdůvodně nerespektoval, jednalo se o důvod pro relativní neplatnost závěti. K této dřívější úpravě bylo vyjádřeno stanovisko, že není třeba přihlížet k platně vyděděnému potomku, když nemá potomky, je tedy možné se na něj dívat, jako by v době smrti

¹⁷⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010.

zůstavitele nebyl, protože jelikož byl vyděděn platně, nemá právo nabýt dědictví. Dědické podíly pak byly určovány k době úmrtí zůstavitele, a pokud někdo svůj dědický podíl odmítl, tak se při vyměřování ostatním k jejich zákonem zaručeným podílům tento nepřičítal.¹⁸⁰

V právní úpravě v ObčZ 1964 institut povinného dílu vůbec neexistoval a potomek buď byl dědicem, nebo nebyl, protože potomkům zůstavitele tato dřívější právní úprava garantovala přímo právo na podíl z pozůstalosti.¹⁸¹ Zakotvena zde byla relativní neplatnost pro závěť, která odporovala pravidlům stanoveným v § 479 ObčZ 1964, kde bylo stanoveno, že „*nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků.*“¹⁸² Samozřejmě nebylo vyloučeno, aby zůstavitel projevil vůli, že se má potomek dostat více, než zákonem stanovené poměry dědických podílů. Hrozbou relativní neplatnosti byla omezena svoboda zůstavitele v nakládání se svým majetkem pro případ smrti.¹⁸³

Je stanoveno, že povinný díl musí být absolutně nezatížený, a pokud zůstavitel některým svým jednáním nerespektoval tento zákaz a omezil tak povinný díl, pak se k takovému jednání nepřihlíží. To znamená, že nepůjde o platné právní jednání, ale jedná se o zdánlivé právní jednání. Jelikož zůstavitel není omezen hodnotou povinného dílu a může v rámci dědického podílu či odkazu zanechat pro nepominutelné dědice i více, pak z logiky věci vyplývá, že omezující nařízení se na tu část dědictví, jež přesahuje svou hodnotou povinný díl, vztahovat bude. Omezujícím nařízením může být oddálení nebo podmínění dědického práva, udělení příkazu, zřízení svěřenského nástupnictví (zde je ale řada výjimek, jež jsou uvedeny v § 1517, § 1518, § 1519 ObčZ, kdy dochází ze zákona k zániku svěřenského nástupnictví) a u odkazu, pokud zůstavitel přikáže splnit pododkaz. Je třeba konstatovat, že pro zůstavitele se bude obtížně určovat část, která již nemá být součástí povinného dílu a bude ji moci zatížit některým opatřením, když hodnota pozůstalosti a tedy i dědické podíly a povinné díly se stanovují

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ HORÁK, O., *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy, 2014, č. 11, s. 381-386.

¹⁸² Zákon č. 40 /1964 Sb., občanský zákoník, § 479.

¹⁸³ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010.

až k datu jeho úmrtí. Ovšem, když nepominutelný dědic z nějakého důvodu nebude dědit (zemřel-li před zůstavitelem či současně s ním, zřekl-li se dědického práva nebo povinného dílu, odmítl-li dědictví, byl vyděděn, je dědicky nezpůsobilý), tak se k nařízením, jimiž zůstavitel zatížil povinný díl, bude přihlížet. Omezující nařízení přejdou na náhradníka, pokud bylo zůstavitelem zřízeno obecné náhradnictví, anebo by mohlo přejít na dědice, kterému přiroste tento zatížený dědický podíl. Výjimkou bude dle § 1506 ObčZ, když zůstavitel stanovil, že se omezení týkají jen konkrétní osoby nebo je to vyloučeno z povahy věci.

Na základě § 1574 ObčZ může dát zůstavitel nepominutelnému dědici možnost volby, zda chce nabýt jen povinný díl nebo chce nabýt s konkrétním omezením dědictví (jako dědic). Jelikož může zůstavitel v podstatě přikázat nepominutelnému dědici, aby neodporoval jeho vůli o tom, co mu zanechal, jinak by mohla být sankcí ztráta jisté výhody, může tím zůstavitel pohnout svého potomka k tomu, aby uznal jeho vůli. Tímto jednáním tedy může zůstavitel nutit potomka, aby nežádal povinný díl a rozhodl se pro možnost se zatíženým dědickým podílem nebo odkazem. Výhodu pro nepominutelného dědice lze pak shledat v tom, že pokud nebude odporovat zůstavitelově poslední vůli, tak nabude dědictví nebo odkaz, ač zatížený některým zůstavitelovým nařízením, ale pokud by pořízení pro případ smrti odporoval, tak z toho, co mu bylo jinak zůstaveno, nezíská nic a bude mít nárok pouze na povinný díl. Nelze ale omezit právo odporovat, co se týká samotné pravosti pořízení pro případ smrti či výkladu smyslu poslední vůle.

Dál je nutno konstatovat, že potomek může dědictví ze závěti odmítnout, stejně jako kdyby přicházelo v úvahu dědění ze zákona, taktéž s výhradou povinného dílu. To značí, že se jedná o výjimku, kdy se tím nepominutelný dědic mohl zbavit i povinnosti, kterou mu zůstavitel nařídil, ale právo na uplatnění jeho zákonného práva na povinný díl mu zůstane zachováno jako případnému dědici ze zákona.¹⁸⁴

Když zůstavitel učinil pořízení pro případ smrti či prohlášení o vydědění, pak je jedním z předpokladů pro to, aby se nepominutelný dědic mohl ucházet

¹⁸⁴ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 409-410.

o povinný díl, že se potomek o tomto zůstavitelovo jednání dozví. Dále je třeba, aby byl úspěšný při prokazování neplatnosti jeho vydědění či neoprávněného opominutí zůstavitelem, anebo toho že mu bylo zůstavitelem zanecháno méně, než hodnota povinného dílu.

Pokud nebylo pořízení pro případ smrti nebo listina o prohlášení o vydědění sepsána formou notářského zápisu a notář je vzal do úschovy, bude zjištění jejich stavu a obsahu provedeno veřejně. Veřejně lze chápat především v tom smyslu, že mají být s tímto úkonem, který se bude konat, obeznámeny osoby, jimž svědčí zákonná dědická posloupnost, či ty osoby, které už uplatnily některá svá práva na pozůstalost. Osobami, jimž svědčí zákonná dědická posloupnost, a dědily by, pokud by nebylo této listiny, jsou právě také nepominutelní dědicové. Zákon ovšem nezakládá pro soudního komisaře povinnost rozsáhlého zjišťování a vyhledávání osoby nepominutelného dědice, aby ho seznámil s obsahem listiny. Soudní komisař splní svou povinnost, pokud při předběžném šetření zjistí jejich jména a adresy trvalého pobytu, případně pokud je zjistí z různých evidencí. Na druhou stranu, když má pochybnosti o pravosti nebo platnosti listiny, to znamená, že by mohlo být prokázáno, že je listina neplatná, je namístě věnovat při prošetřování zvýšenou pozornost pro nalezení nepominutelných dědiců,¹⁸⁵ neboť by přicházeli v úvahu jako dědicové v první třídě po zůstaviteli.¹⁸⁶

4.1.2 Výpočet povinného dílu

Právní úpravy v ObčZ 1964 a v ObčZ 1950, nenařizovaly konkrétní postup, jak měl být povinný díl vyměřen.¹⁸⁷ V současné právní úpravě je jako „Výpočet povinného dílu“ nazván jeden z oddílů v ObčZ, který obsahuje ustanovení § 1654 až 1657 ObčZ.

Pro výpočet povinného dílu je stanoveno, že majetek náležející do pozůstalosti má být sepsán a odhadnut. Z tohoto majetku se odečtou dluhy, které existovaly v době smrti zůstavitele, a připočítá se to, co se započítává na povinný díl.¹⁸⁸

¹⁸⁵ DRÁPAL, L., ŠEŠINA, M. *Povinný díl a jeho vypořádání*. Ad Notam. 2016, č. 6, s. 15-20.

¹⁸⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1635.

¹⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010.

¹⁸⁸ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1655.

Soupis a odhad není nezbytný v každém případě a lze je někdy nahradit. Není nezbytný, pokud dojde k dohodě na odbytném, dále když správce pozůstalosti vyhotoví seznam pozůstalostního majetku, který potvrdí všichni dědicové, a nepominutelný dědic bude s nahrazením tímto seznamem souhlasit, je ho možné nahradit také společným prohlášením dědiců a nepominutelný dědic se může také spokojit s tím, že bude pouze vyhotoven seznam aktiv a pasiv pozůstalosti. Pokud zůstavitel stanovil vydání odkazu z pozůstalosti, pak pro výpočet povinného dílu bude jeho hodnota zařazena do celého součtu hodnoty pozůstalosti, ze které se bude povinný díl určovat.¹⁸⁹

Problematickým v souvislosti s výpočtem povinného dílu se může jevit institut darování pro případ smrti, konkrétně neodvolatelné darování pro případ smrti. Neboť vyvstává otázka, zda je možné zkrátit práva nepominutelných dědiců na povinný díl užitím darování pro případ smrti. Touto otázkou se ve svém článku zabývá O. Drachovský, který vyjádřil názor: „*darování pro případ smrti skutečně představuje určitou možnost, jak se alespoň zčásti vyhnout nárokům nepominutelných dědiců, aniž by bylo nutné je vydědit či darovat majetek již za života (ve lhůtě tří let před smrtí)*“.¹⁹⁰

Aby bylo darování pro případ smrti platné, je třeba splnění zvláštních náležitostí. První podmínkou je, že musí jít o smlouvu, jež splňuje náležitosti darování, a zároveň jejím obsahem je odkládací podmínka, že k převedení vlastnického práva dojde, pokud obdarovaný přežije zůstavitele. Je nutné, aby obdarovaný dar přijal. Dárce musí obdarovanému vydat listinu, že se vzdává práva odvolat tento dar, případně toto prohlášení může obsahovat i samotná smlouva. Forma této listiny musí mít minimálně písemnou formu stejně jako ona darovací smlouva. Samozřejmostí je, že musí být splněny předpoklady způsobilosti pro samostatné jednání. Pokud jsou splněny všechny tyto podmínky, pak se jedná o darování pro případ smrti a okamžikem smrti zůstavitele, nabývá vlastnické právo obdarovaný. V praxi se může projevovat nabytí vlastnického práva okamžikem smrti v tom, že pokud je předmětem darování například nemovitost, pak dárce smí ihned po smrti zůstavitele učinit návrh na vklad do katastru nemovitostí. Z toho také plyne, že se jedná o věcné právo, nejde

¹⁸⁹ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 250.

¹⁹⁰ DRACHOVSKÝ, O. *Darování pro případ smrti – kam s ním?*. Ad Notam. 2019, č. 4, s. 3-7.

o právo obligační, jež by musel obdarovaný uplatňovat vůči zůstavitelovým dědicům. Zde je ale třeba zdůraznit, že pokud nejsou splněny výše uvedené náležitosti pro darování pro případ smrti, je toto posuzováno jako zřízení odkazu. Odkaz je naopak od darování pro případ smrti obligačním právem vůči dědicům.¹⁹¹

Ve stěžejním rozhodnutí sp. zn. Gl. U. 27 přijatého za účinnosti ABGB (ale i přesto je východiskem také pro dnešní úpravu), bylo stanoveno, že se od povinného dílu neodpočítávají dary na případ smrti. Z toho plyne, že při stanovování povinného dílu nemá být na darování pro případ smrti osobě, jež není dědicem, brán zřetel. Toto darování by se mělo projevit snížením dědických podílů a nikoli povinných dílů. Úskalím je tedy situace, kdy jde o darování pro případ smrti osobě, která není dědicem. Stejně jako se při výpočtu povinného dílu nebere ohled na odkazy, nemá se zohledňovat ani darování pro případ smrti, jež lze považovat za ony jiné závady vznikající z pořízení pro případ smrti, jak uvádí § 1656 ObčZ. Zde by byl možná prostor pro zákonodárce, aby jednoznačněji vytyčil, jak je to v těchto případech s ochranou nepominutelných dědiců, ale dle mého názoru a dle názoru vyjádřeného v článku, ke kterému se přikláním, mělo by být v pochybnostech vykládáno ve prospěch nepominutelných dědiců, respektive jejich ochrany, a pokud darováním pro případ smrti je obdarována osoba odlišná od dědice, neměly by tím být sníženy povinné díly.

Institutem, jenž může za určitých okolností chránit nepominutelného dědice, je tzv. kolace. Kolací se rozumí započtení na povinný díl nebo dědický podíl. Ochrana tkví v tom, že pokud byl pro případ smrti obdarován jiný dědic, než nepominutelný, je ze zákona umožněno soudu, aby provedl započtení tohoto darování, i když to nebylo přikázáno zůstavitelem, pakliže by tímto byl znevýhodněn nepominutelný dědic. Když je obdarován sám dědic nepominutelný, pak se hodnota daru započítává na jeho povinný díl. Ovšem způsobilost ochránit je založená na tom, že obdarovanou osobou je nepominutelný dědic nebo jiný dědic (nemusí být nepominutelný), přičemž se ale nejedná o darování podstatné části či celého zůstavitelova majetku.

¹⁹¹ TALANDA, A. *Darování pro případ smrti – trojský kůň dědického práva*. Právní rozhledy. 2015, č. 13-14, s. 474-481.

Nutno podotknout, pro podpoření názoru, že darování pro případ smrti je způsobilé obejít práva nepominutelných dědiců, že ochrana pro nepominutelné dědice bude funkční jedině v případech, kdy budou v úvahu připadat ještě někteří další dědicové a bude zde existence pozůstalosti. Dále nelze nepominutelným dědicům v podstatě přiznat žádnou ochranu v případě, pokud jde o věci, k nimž se nabývá vlastnické právo účinností smlouvy, protože tyto pak nejsou součástí pozůstalosti.¹⁹² Z toho ovšem plyne, že součástí pozůstalosti by měla být věc, ke které se vlastnické právo nabývá, nikoli účinností smlouvy, ale třeba vkladem do veřejného seznamu (typicky nemovitosti). Jevilo by se spravedlivé, že by se měl obdarovaný také na vyplacení povinného dílu podílet, stejně jako odkazovník dle § 1653 ObčZ.

Základ, z něhož se vypočítává povinný díl, budou tvořit i věci základního vybavení rodinné domácnosti náležející zůstaviteli, respektive hodnota těchto věcí a případně jedna polovina hodnoty vybavení rodinné domácnosti náležející do společného jmění manželů.

Dále se k pozůstalosti připočítává vše, co se na povinný díl započítává. To znamená, všechno, jež získal nepominutelný dědic v rámci odkazu z pozůstalosti (či jiným obdobným opatřením zůstavitele). Také všechno, co nepominutelný dědic dostal od zůstavitele v posledních třech letech jeho života a to bezplatně (případně zůstavitel může přikázat, aby se toto započtení provedlo za dobu delší). S tímto souvisí dvě zásadní pravidla, z nichž první je, že pokud na povinný díl uplatňuje nárok potomek nepominutelného dědice, bude započteno i to, co od zůstavitele takto získal jeho předek a druhou zásadou je, že se nezohledňují darování obvyklá (například dárky k narozeninám, k Vánocům atd.). Pokud jde o určitou pomoc zůstavitele nepominutelnému dědici, kdy mu třeba poskytl prostředky na zařízení vlastní domácnosti, poskytl pomoc při nástupu do zaměstnání nebo pro začátek podnikání a nerozhodne-li v těchto případech zůstavitel jinak, budou tyto náklady připočteny na povinný díl, přičemž nezáleží na době, kdy mu jich poskytl. Stejně tak budou k povinnému dílu započteny i náklady, které zůstavitel vynaložil na uhrazení dluhů zletilého nepominutelného dědice. Když má náležet povinný díl potomku nepominutelného dědice, pak i v těchto případech bude započítáno, co dostal jeho předek, přičemž, zde je

¹⁹² DRACHOVSKÝ, O. *Darování pro případ smrti – kam s ním?*. Ad Notam. 2019, č. 4, s. 3-7.

toto pravidlo rozšířeno na oba rodiče tohoto potomka a je pak možné započítat, co bylo poskytnuto oběma dohromady, ale i to, co bylo darováno každému rodiči samostatně.

Jelikož je nepominutelný dědic účasten na zisku a ztrátě pozůstalosti a to až do doby stanovení jeho povinného dílu, vyplývá z toho, že podíl na zisku z majetku náležejícího do pozůstalosti se připočte k povinnému dílu, jež byl vypočten. Tento podíl na zisku odpovídá poměrné části stanovené zákonem pro nepominutelné dědice v § 1643 odst. 2 ObčZ. V případě, že nejde o zisk, ale jedná se o ztrátu, pak je postup v podstatě stejný, jen opačný, a tento podíl na ztrátě pozůstalosti se odečte.

Od majetku v pozůstalosti se odečtou dluhy a závady, když existovaly v době zůstavitelova skonu. Také se odečtou dluhy, jejichž příčinou byla právní skutečnost, díky které měl zůstavitel plnit v případě, že by nezemřel.¹⁹³ Právní skutečnost je objektivní skutečnost, se kterou právo pracuje a pojí s ní právní následky, jimiž může být vznik, změna nebo zánik subjektivních práv či subjektivních povinností. Hlavními druhy právních skutečností jsou právní jednání, protiprávní jednání, právní události a protiprávní stavy.¹⁹⁴ Dluhem s původem v právní skutečnosti může být například v této situaci nedoplatek na daních, jenž v době smrti zůstavitele ještě nebyl vypočítán a bude tomu tak následně. Mezi závady, které ve své podstatě omezují majetek, a proto jsou odečítány, se řadí třeba reálná břemena u nemovitostí anebo služebnosti. Od hodnoty pozůstalosti se taktéž odečítají náklady vynaložené na zůstavitelův pohřeb.¹⁹⁵

4.1.3 Způsoby uspokojení povinného dílu

Ustanovení § 1654 odst. 1 ObčZ sice stanoví, že nepominutelný dědic má právo pouze na peněžní částku, jež se rovná hodnotě jeho povinného dílu. Není ale vyloučeno, že by se nepominutelný dědic nemohl dohodnout se závětními dědici či s dědici z dědické smlouvy jiným způsobem, než je výplata

¹⁹³ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. s. 250-252.

¹⁹⁴ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, s. 154-155.

¹⁹⁵ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. s. 252.

v penězích, jen tím nesmí zkrátit práva jiných věřitelů. Kdyby dohoda zkracovala jejich práva, pak by vůči nim byla bez právních účinků.¹⁹⁶ V tomto ustanovení je vynechána možnost takové dohody s dědici zákonnými. Pokud totiž zůstavitel neučiní pořízení pro případ smrti o svém majetku a dědí se dle zákonné dědické posloupnosti, pak z toho plyne, že platně vyděděný potomek nedědí vůbec a v případě shledání neplatnosti prohlášení o vydědění by se nepominutelný dědic stal dědicem zákonným.¹⁹⁷ Výše uvedeným není dotčeno pravidlo, že zůstavitel může nepominutelnému dědici zanechat povinný díl může ve formě dědického podílu nebo odkazu, případně i pododkazu. Jsou ale ještě další způsoby, jak lze vypořádat povinný díl nepominutelného dědice.¹⁹⁸

Zákon umožňuje dohodu mezi nepominutelným dědicem a jiným dědicem o odbytém. V zákoně není blíže definováno, o co se konkrétně jedná.¹⁹⁹ Tímto institutem lze rozumět peněžitý obnos či vyrovnání v penězích, jímž bude nepominutelný dědic uspokojen z hlediska svých nároků na povinný díl. Není nutné sáhodlouhé vypočítávání velikosti povinného dílu ani není nutné provádět započtení, podmínkou je jen schválení dohody soudem. Je zcela na stranách této dohody, v jaké výši bude odbytné dohodnuto, jaká bude splatnost a jaká má být jeho forma, zda jednorázově či v podobě splátek. Není vyloučeno ani zajištění dluhu (příkladem je zástavní právo) nebo jeho utvrzení (příkladem je smluvní pokuta). Dohoda o odbytém může být i exekučním titulem, což vyplývá i z exekučního řádu (zákon č. 120/2001 Sb.), z ustanovení § 40 odst. 1 písm. a). Pakliže z dohody vyplývá, o jaké konkrétní subjekty se jedná, jaká jsou jejich práva a povinnosti a nedojde k jejich dobrovolnému splnění, je možné se jich dožadovat v rámci podání exekučního návrhu soudnímu exekutorovi či podání návrhu na výkon rozhodnutí u soudu.²⁰⁰

Dále je možné přistoupit k dohodě o vypořádání povinného dílu. Díky této dohodě je možné uspokojit pohledávku nepominutelného dědice v penězích, vydáním konkrétní věci z pozůstalosti, anebo dokonce vydáním určité věci

¹⁹⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1654.

¹⁹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹⁹⁸ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 248.

¹⁹⁹ DRÁPAL, L., ŠEŠINA, M. *Povinný díl a jeho vypořádání*. Ad Notam. 2016, č. 6, s. 15-20.

²⁰⁰ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 32.

z majetku jiného dědice, případně se lze dohodnout i na spojení vydání a doplacení nějaké peněžní částky.

V situacích, kdy zůstavitel ustanoví svým dědicem také dědice nepominutelného, ale s tím, že je mu zůstaveno méně, než je hodnota jeho povinného dílu, je možné toto napravit pouhou dohodou o rozdělení pozůstalosti, ve které lze sjednat zvětšení podílu na zákonem stanovenou velikost povinného dílu nepominutelného dědice. Takové ujednání ale nesmí být v rozporu s vůlí zůstavitele. Případně kdyby měla být dohoda v rozporu s jeho vůlí, pak by muselo být doplněno v penězích nebo jiným majetkem dědiců, co by zbývalo do dorovnání hodnoty povinného dílu.

V případech, kdy bude vypořádání povinného dílu na rozhodnutí soudního komisaře, půjde vždycky o plnění peněžité. Předpokladem je, že nedošlo k dohodě mezi nepominutelným dědicem a dědicem či dědici běžnými. Soudní komisař o tom rozhodne usnesením, v němž bude v jednom z výroků stanovena povinnost uhradit povinný díl, jeho výše a splatnost.

Nepominutelný dědic, jenž neuplatnil právo na povinný díl v pozůstalostním řízení nebo byl vyděděn, a zároveň nebylo-li toto právo dobrovolně uspokojeno ostatními dědici, má možnost podat žalobu na zaplacení povinného dílu. Musí ale taktéž jít o situace, že právo na povinný díl nepominutelného dědice opravdu nebylo uspokojeno, to znamená, že nedošlo k uspokojení nejen v řízení o pozůstalosti, ale ani v rámci dohody po skončení řízení. Odpověď na otázku, zda bylo vydědění nepominutelného dědice platné nebo ne, nemusí být známa do podání této žaloby, neboť soud ji v tomto případě bude posuzovat jako předběžnou otázku sám.

Podmínkou, jež je ale pro uplatnění této žaloby stěžejní, je, že nepominutelný dědic musí již vědět, jaká je čistá hodnota pozůstalosti, obecný soud totiž neprovádí přezkoumávání, pokud jde o tuto část řízení o pozůstalosti, usnesení o tomto je po právní moci závazné. Ovšem, aby bylo pro někoho rozhodnutí závazné, musí být účastníkem řízení a toto usnesení mu musí být doručeno.²⁰¹ V ustanovení upravující účastenství nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti je stanoveno, že když v řízení dochází k soupisu pozůstalosti,

²⁰¹ DRÁPAL, L., ŠEŠINA, M. *Povinný díl a jeho vypořádání*. Ad Notam. 2016, č. 6, s. 15-20.

určuje se její obvyklá cena nebo jde o vypořádání povinného dílu nepominutelného dědice, je účastníkem řízení.²⁰²

Nutné je zde zmínit, že se nejedná o spor o dědické právo, proto není ani třeba vyrozumívát nepominutelného dědice o možnosti podání této žaloby usnesením, dostačující bude i bezformální odkaz poznamenaný do protokolu nebo dopis.

Rizikem jako u většiny soudních sporů je, že nepominutelný dědic může spor o zaplacení povinného dílu prohrát. Pak, když soud posoudí otázku vydědění a dojde k rozhodnutí, že byl nepominutelný dědic vyděděn platně, bude povinen nahradit náklady dědicům i náklady, jež podle zákona hradili společně s ním, (půjde třeba o náklady na soupis pozůstalosti či ocenění majetku).²⁰³

Právo podat tuto žalobu u obecného soudu se promlčuje po uplynutí deseti let od smrti zůstavitele. A stejně jako je tomu v případě, když o vypořádání povinného dílu rozhoduje soud pozůstalostní, bude i obecný soud rozhodovat o hrazení povinného dílu pouze plněním peněžním, jehož doba splatnosti činí tři dny dle § 160 odst. 1 OSŘ a to od doby, kdy rozhodnutí nabude právní moci.²⁰⁴

4.2 Další práva nepominutelného dědice

4.2.1 Právo být u soupisu a odhadu

Nepominutelný dědic má možnost být u soupisu a odhadu pozůstalosti, k tomu může také vznášet dotazy a připomínky. Pokud srovnáme § 1655 odst. 2 ObčZ, které zaručuje toto právo, s § 1675 ObčZ, jenž vymezuje okruh osob, kterým náleží právo výhrady soupisu, vyplývá z toho, že pokud je nepominutelný dědic dědicem, bude mít právo si sám soupis pozůstalosti vyhradit, neboť zákon přiznává toto právo dědicům. Není-li nepominutelný dědic v postavení dědice, pak právo vyhradit si soupis pozůstalosti nemá.

Soupis pozůstalosti je určitý inventář jmění zůstavitele s určením jeho hodnoty k datu úmrtí zůstavitele.²⁰⁵ Jedná se o institut dědického práva,

²⁰² Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, § 113.

²⁰³ DRÁPAL, L., ŠEŠINA, M. *Povinný díl a jeho vypořádání*. Ad Notam. 2016, č. 6, s. 15-20.

²⁰⁴ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. s. 249-250.

²⁰⁵ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1684.

díky kterému je možné omezit v zásadě neomezenou odpovědnost za zůstavitelovy dluhy. Pokud dědic uplatní výhradu soupisu, pak je nutností, aby byl soupis pozůstalosti pořízen, případně nahrazen zákonem dovoleným a přípustným způsobem, a dědic, jenž si soupis vyhradil, odpovídá za dluhy zůstavitele pouze do hodnoty jím nabytého dědictví.²⁰⁶

Dle § 179 ZŘS se o soupisu pozůstalosti sepisuje protokol, který má zákonné náležitosti a musí mimo jiné obsahovat důvod, proč se soupis provádí. Zde bude důvodem právě výpočet povinného dílu. V případě nepominutelného dědice a jeho povinného dílu, kdy je nutné tento vypočítat, se v řízení o pozůstalosti provede soupis pozůstalosti i bez návrhu.²⁰⁷

4.2.2 Právo navrhnout odloučení pozůstalosti

Nepominutelný dědic má právo navrhnout odloučení pozůstalosti, pokud prokáže obavu z předlužení dědice.²⁰⁸ Odloučení pozůstalosti je upraveno v § 1709 a § 1710 ObčZ jako právo věřitele, který při obavě předlužení dědice může navrhnout právě odloučení pozůstalosti od jmění tohoto dědice, tedy aby byla spravována samostatně.

Nepominutelný dědic má postavení věřitele, a proto mu svědčí i toto právo. Odlučuje se pouze majetek (ne dluhy), proto je označení „odloučená pozůstalost“ do značné míry klamavé, neboť pozůstalost je označení pro zůstavitelovo jmění, což je celkový soubor jak majetku, tak i dluhů.

Tento institut slouží věřiteli zůstavitele k tomu, aby zabránil věřitelům dědice, jenž je předlužen, aby byli uspokojeni z pozůstalosti, respektive z majetku, který tenhle dědic zdědí, protože tím by mohl být věřitel zůstavitele zkrácen. Na druhou stranu je zde ovšem také riziko, že zisk z odloučeného majetku nebude dosahovat hodnoty dluhu, a kdyby si dědic nevyhradil soupis pozůstalosti, mohlo dojít k uspokojení celého dluhu (když by věřitel neuplatnil právo na odloučení pozůstalosti).²⁰⁹

²⁰⁶ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 286-287.

²⁰⁷ SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 390.

²⁰⁸ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 23.

²⁰⁹ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 294.

4.2.3 *Právo být zapsán do veřejného seznamu po zůstaviteli*

Dále se nepominutelný dědic může dohodnout s dědici, že mu vydají místo povinného dílu ve formě peněžní částky některou věc náležející do pozůstalosti, a pokud se tato věc zapisuje do veřejného seznamu, pak má nepominutelný dědic právo být zapsán do seznamu přímo po zůstaviteli.²¹⁰ V § 1654 odst. 2 ObčZ je stanoveno, že takovými dědici, s nimiž se nepominutelný dědic může dohodnout, jsou dědicové ze závěti nebo z dědické smlouvy. Tato dohoda nesmí být na újmu jiných věřitelů a zkracovat jejich práva, kdyby tomu tak bylo, pak by byla vůči nim samozřejmě neúčinná.

4.2.4 *Účast na zisku a ztrátě pozůstalosti*

V § 1656 ObčZ jsou spojena dvě práva, která také náleží nepominutelnému dědici.

Prvním je právo (ale zároveň i povinnost) poměrné účasti na zisku a ztrátě pozůstalosti do doby, kdy bude určen jeho povinný díl.²¹¹ ObčZ upravuje právo a povinnost účasti na zisku a na ztrátě pozůstalosti zejména proto, že k vypočtení povinného dílu nedochází hned po smrti zůstavitele, ale než dojde k jeho určení v řízení o pozůstalosti, tak se může objevit i relativně dlouhá časová prodleva. V době mezi smrtí zůstavitele a určením povinného dílu může dojít ke zmenšení nebo ke zvětšení pozůstalosti, třeba pokud je nadále v provozu obchod zůstavitele.²¹²

S tím tedy souvisí právo na poměrné vyúčtování podílu na zisku a ztrátě pozůstalosti k okamžiku vydání usnesení rozhodujícího o výši povinného dílu náležející nepominutelnému dědici, případně vydání usnesení, jímž se schvaluje dohoda o vypořádání jeho povinného dílu. Potom se k hodnotě, jež byla vypočítána jako povinný díl, buď připočte podíl na zisku z majetku náležejícího do pozůstalosti, nebo se od této hodnoty odečte podíl na ztrátě na majetku náležejícího do pozůstalosti. Velikosti těchto podílů jsou stanoveny

²¹⁰ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 23.

²¹¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 396.

²¹² FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 440-441.

v § 1643 odst. 2 ObčZ.²¹³ Poměrné vyúčtování vyhotovuje správce pozůstalosti, který jej pak vydává nepominutelnému dědici i soudu. Poměrné vyúčtování bude také jedním z podkladů pro rozhodnutí.²¹⁴

4.2.5 Právo na zaopatření

Jak uvádí důvodová zpráva k ustanovením § 1665 až 1669 ObčZ, smrtí zůstavitele se nezastaví život a zákon řeší i zaopatření některých osob, jež byly zůstaviteli blízké. Tudíž potom majetkové otázky nebudou uzavřeny ani po převzetí dědictví či odkazů a uhrazení dluhů po zůstaviteli. Tato ustanovení upravují právo na zaopatření stanovených osob, které mají toto právo rovnou ze zákona, aniž by byly dědici. Nabývací tituly nejsou přímo u těchto osob opřeny o dědické právo.

Těmi, kdo mají nárok na určitou formu zaopatření, při splnění konkrétních zákonných podmínek, jsou: pozůstalý manžel, pozůstalý rodič, osoby, které zůstavitel do své smrti ve své domácnosti bezplatně zaopatřoval a konečně nepominutelný dědic. Společné u těchto osob bude, že nebyly dostatečně zajištěny z pozůstalosti a nejsou soběstační v tom se sami postarat o svou obživu nebo se jim takové nutné výživy nedostává od někoho jiného. To znamená, že neexistuje po úmrtí zůstavitele jiná osoba, která má povinnost poskytovat nutnou výživu.

Pozůstalý manžel (případně neprovdaná matka zůstavitelova dítěte či těhotná vdova po zůstaviteli), pokud mu byl odepřen jeho zákonný dědický podíl nebo byl zkrácen na tomto právu, pak má právo na slušnou výživu (v době šesti týdnů po tom, co zůstavitel zemřel, u těhotné vdovy pak do konce šestého týdne po porodu), ale nemá však nárok na více, než kolik by byla jedna polovina jeho případného podílu. Zároveň pozůstalému manželovi mimo jiné připadá i základní vybavení rodinné domácnosti, pokud spolu sdíleli rodinnou domácnost nebo nesdíleli, ale ospravedlňovaly to vážné důvody. Základním vybavením rodinné domácnosti je myšlen například nábytek, nádobí atd., to znamená, že půjde o movité věci, jež budou nepostradatelné k udržení fungující domácnosti. Nebude jím pak třeba automobil, který by spadal spíš mezi obvyklé vybavení

²¹³ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. s. 251-252.

²¹⁴ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 396.

rodinné domácnosti, což značí širší rozsah této kategorie, než je vybavení základní.²¹⁵ Pozůstalý rodič má právo na nutné zaopatření, jestliže mu byl odepřen zákonný dědický podíl nebo na tomto právu byl alespoň zkrácen. Nedostane ale víc, než jednu třetinu jeho případného zákonného podílu.²¹⁶ Osoby, které zůstavitel do své smrti ve své domácnosti bezplatně zaopatřoval, pak mají právo na toto zaopatření další tři týdny po jeho smrti.²¹⁷

Dalším právem, jež náleží nepominutelnému dědici, je tedy právo na nutnou výživu. V případě, že došlo k platnému vydědění potomka a tak potomek nebude mít právo ani na povinný díl, bude mít právo alespoň na tuto formu zaopatření. Právo na nutnou výživu není spojeno jen s platným vyděděním, ale může náležet nepominutelnému dědici i v případě, že se zřekne dědického práva (či povinného dílu) nebo se stane nezpůsobilým dědit, a proto nebude mít nárok ani na povinný díl.²¹⁸ Ve srovnání celkové úpravy, jež se týká práv některých osob na zaopatření v rámci dědického práva, je zde rozdíl v tom, že i když z kterékoli příčiny potomci nenabudou povinný díl, právo na zaopatření jim náleží vždy.²¹⁹

Pro nárok na nutnou výživu je třeba splnit kumulativně dvě podmínky. První podmínkou je, že „*potomku se nedostává nutné výživy, tzn., že nemá alespoň takový příjem, který by mu umožňoval základní bydlení a obživu*“²²⁰ a druhou podmínkou je, že „*potomek není schopen se sám živit, tzn., že není schopen se živit nejenom svou prací, ale i výnosem svého vlastního majetku; tato neschopnost nemusí být zapříčiněna jen jeho zdravotním stavem nebo neschopností pracovat, ale může spočívat i v jiné objektivní okolnosti, jakou je např. péče o (jinou) osobu vyžadující stálou celodenní péči*“²²¹. Nelze ale automaticky při splnění obou podmínek přiznávat právo na nutnou výživu. Jelikož platí zásada, že nikdo nesmí profitovat ze svého protiprávního činu, která je zakotvena v § 6 odst. 2 ObčZ, pak je nutno usuzovat, že nepominutelný dědic, u něhož by byla prokázána dědická nezpůsobilost, protože se dopustil činu povahy

²¹⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²¹⁶ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1668.

²¹⁷ Tamtéž, § 1669.

²¹⁸ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 461.

²¹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

²²⁰ FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 461.

²²¹ Tamtéž.

úmyslného trestného činu vůči zůstaviteli (jeho manželu, předku či potomku), nebudu mít na nutnou výživu právo.

Zákon také stanoví výjimky v případě vydědění, kdy nebude mít nepominutelný dědic právo na nutnou výživu, i když by jej jinak měl. Jednou z výjimek je, když dědí jeho potomek na jeho pozici a k tomu dojde v situaci, kdy zůstavitel ve své poslední vůli projevil, že chce, aby potomci vyděděného dědili. Druhou výjimkou je, jestliže je důvodem vydědění marnotratnost či zadluženost potomka, pak mají totiž ze zákona rovnou nárok na jeho povinný díl jeho potomci, to znamená, potomci vyděděného.²²²

Co se týká rozsahu nutné výživy, pak není stanoveno, o co přesně se jedná. Není to vymezeno ani v zákoně ani v důvodové zprávě. Nicméně lze dovozovat z celé úpravy práv některých osob na zaopatření v dědickém právu, že nutnou výživou je myšleno nejspíš uspokojování potřeb nepominutelného dědice, jež jsou pokládány za odůvodněně nezbytné k opatření základních potřeb. Většinou se bude jednat o plnění peněžité, ale není v rozporu ani plnění naturální.

Doba, po kterou má nepominutelný dědic právo na poskytování nutné výživy, není zákonem konkrétně vymezena. Je pouze omezena tak, že na ni má právo, pokud se mu jí nedostává a není schopen se živit samostatně. Nutná výživa pro nepominutelného dědice je ovšem omezena tak, že dědic nemá nárok na více, než na hodnotu jeho případného povinného dílu. Není stanoveno, že by se jednalo o případ, kdy je velikost povinného dílu zjišťována z úřední povinnosti, a proto je otázkou, jak se zjistí maximální velikost nutné výživy. Proto mohou nastat dvě situace. První z nich je, že dědicové právo nepominutelného dědice ani její rozsah nerozporují, soud pak vyjde z jejich shodných prohlášení a tyto náklady na nutnou výživu zapíše do seznamu pasiv pozůstalosti. Druhou možností je, že se dědicové neshodnou, a jelikož náklady některých osob na zaopatření jsou zahrnovány do pasiv pozůstalosti a pro pasiva pozůstalosti je v § 173 ZŘS stanoveno, že pokud dědicové nedojdou ke shodě, pak se k nim nepřihlíží, tak je možnou obranou nepominutelného dědice se jediné domáhat svého práva prostřednictvím žaloby v rámci sporného řízení. Stejně tak, pokud je v řízení

²²² Tamtéž, s. 461-462.

o pozůstalosti v úvahu přicházející jen jeden dědic a tento neuzná právo na zaopatření pro nepominutelného dědice.²²³

Pokud by došlo ke střetu práva nepominutelného dědice na nutnou výživu s právem pozůstalého manžela na slušnou výživu nebo s právem pozůstalého rodiče na nutné zaopatření, respektive pokud by šlo o situaci, kdy mělo být právo nepominutelného dědice tímto střetem zkráceno, pak v případě slušené výživy u pozůstalého manžela se zkracují obě práva tak, aby se dostalo stejnou měrou na všechny oprávněné osoby. A pokud jde o nutné zaopatření pro pozůstalé rodiče, pak má uspokojení jeho potřeb nepominutelného dědice přednost a nelze jej pro tento případ zkrátit.²²⁴

4.3 Nejasnosti v úpravě nepominutelných dědiců

Právní úprava nepominutelných dědiců v ObčZ je úpravou k horšímu z pohledu práv nepominutelných dědiců a jejich postavení ve srovnání s úpravou předchozí, neboť ObčZ 1964 je považoval za dědice. Ovšem s postavením dědice souvisí i odpovědnost za dluhy, pak je nutné zmínit, že osoba v postavení nepominutelného dědice může nabýt čistý majetek s tím, že není za zůstavitelovy dluhy odpovědná. Proto už jen označení nepominutelný dědic je zavádějící, protože nynější právní úprava jej jako dědice nechápe. Nejednoznačnost by se mohla jevit v tom, že osoba dědice je tímto pojmem označována proto, že jí náleží dědické právo.²²⁵ V sousloví nepominutelný dědic proto také shledávám určitou nepřesnost označení.

Jak koncepci nepominutelného dědice upravuje současný ObčZ, představuje na jednu stranu riziko právní nejistoty, protože není do důsledků vyřešen střet dvou principů, z nichž jedním z nich je dispoziční svoboda zůstavitele, tedy princip autonomie vůle zůstavitele a druhým je princip familiarizace, který má být ochranou pro nepominutelné dědice, jelikož má směřovat k zachování hodnot v rodině.

Český právní řád je součástí kontinentální právní kultury, v níž se uplatňuje tradice *ius commune*, jež pracuje s omezenou autonomií vůle

²²³ SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 27-28.

²²⁴ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1666, k tomu srov. § 1668.

²²⁵ HORÁK, O., *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy, 2014, č. 11, s. 381-386.

zůstavitele. Proto zde můžeme hovořit o institutu povinného dílu, který je právem konkrétních příbuzných zůstavitele. Avšak otázkou je z jakého majetku, respektive rozsahu má být povinný díl určován. Jelikož některá jednání zůstavitele by se mohla jevit jako obcházení dědického práva, když se například rozhodne ke konci svého života někoho obdarovat, tím totiž zmenšuje následnou hodnotu pozůstalosti.²²⁶ Dle mého názoru nejen zůstavitelovy dispozice s majetkem *inter vivos*, za života, ale i *mortis causa*, pro případ smrti, mohou být prostředkem jak obejít dědické právo.

Pokud jde o nakládání s majetkem *inter vivos*, pak je nutné si uvědomit, že v úpravě o započítávání jak na povinný díl, tak na dědický podíl je stanovena ochranná doba tři roky.²²⁷ Zůstavitel smí nařídit, že k započtení vůbec nedojde, anebo může také stanovit kratší dobu než tři roky, ale zároveň také delší. Pak i z tohoto plyne, že by mělo být výhradně na jeho rozhodnutí, co se stane s jeho majetkem.²²⁸ Problém ale tkví v tom, že obdarovaným *inter vivos* nebo *mortis causa* nemusí být vždy osoba, která se po zůstavitelově smrti dostane do postavení dědice, aby bylo možné užívat započtení a tím rozšířit základnu majetku náležející do pozůstalosti, z níž se bude vypočítávat povinný díl či dědický podíl. To znamená, že pokud se například zůstavitel rozhodne darovat třetí osobě (která je odlišná od dědiců) všechnen svůj majetek s užitím institutu darování pro případ smrti, pak je toto jednání způsobilé obejít ochranu nepominutelných dědiců. Nepominutelným dědicům se z tohoto majetku nic nedostane ani přes to, že by na něj měli nárok za okolností, kdyby se zůstavitel pro darování nerozhodl.

K. Ronovská a V. Pihera ve svém článku vyslovují názor, „že především by měla být při výpočtu výše povinného dílu zohledňována hodnota bezplatných plnění, která kdokoli obdržel od zůstavitele v relativně krátké, pevně vymezené ochranné době před jeho smrtí nebo pro případ smrti. Příjemci tohoto plnění by měli být povinni dorovnat nepominutelnému dědici jeho povinný díl v rozsahu, v jakém nemohl být uspokojen z pozůstalosti, a to až do hodnoty takového

²²⁶ RONOVSÁ, K., PIHERA, V. (Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn. Právní rozhledy. 2019, č. 15-16, s. 520-525.

²²⁷ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 1660, k tomu srov. § 1662.

²²⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

plnění. ²²⁹ Tato myšlenka tedy upřednostňuje spíše zachování hodnot v rodině, než autonomii vůle zůstavitele. Pak je tedy otázkou, jestli by bylo přijatelné takto omezovat autonomii vůle, neboť za života si každý může nakládat se svým majetkem, jak uzná za vhodné.

Dle mého názoru by bylo třeba tuto problematiku jednoznačněji vymezit, protože by to jistě přispělo ke zvýšení právní jistoty. Myslím si, že zesílit ochranu nepominutelným dědicům by v tomto ohledu bylo v pořádku. Pokud zůstavitel nechce, aby jeho potomek po něm dědil, může užít právě institut vydědění a „neobcházet“ práva nepominutelných dědiců. Samozřejmě by k tomu musel uvést zákonný důvod, aby potomek neměl ani právo na povinný díl. Ale jsem toho názoru, že pokud se zůstavitel rozhodne vydědit potomka bezdůvodně, tedy když žádný důvod nemá a ani takový neexistuje, pak by se zde dalo argumentovat rozporem s dobrými mravy.

²²⁹ RONOVSÁ, K., PIHERA, V. *(Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn.* Právní rozhledy. 2019, č. 15-16, s. 520-525.

5 ZÁVĚR

Hlavním cílem mé diplomové práce byla snaha uceleně popsat současnou právní úpravu v oblasti vydědění a ochrany nepominutelného dědice a s tím souvisejících institutů v oblasti dědického práva. S nabytím účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník doznala tato oblast právního řádu značných změn, na které jsem se v textu také snažila poukázat.

V první hlavní kapitole jsem se zaměřila na samotný institut nepominutelného dědice. Nejprve jsem podala obecný výklad o tom, kdo vůbec nepominutelným dědicem může být a v čem se projevuje vyšší stupeň ochrany, kterou mu zákon přiznává. Následně jsem rozebrala postavení nepominutelného dědice, jaké mu dává právní řád, a jak se osoba (respektive potomek zůstavitele) do tohoto postavení může dostat. Zde bylo nutné odlišit dvě situace. První, kdy nepominutelný dědic je dědicem a má proto i zásadně stejná práva jako ostatní dědicové, proto jsem se zde zaměřila převážně na charakteristiku dědického podílu a instituty zřeknutí se dědického práva, odmítnutí dědického práva a vzdání se dědictví. Zároveň jsem se ale zabývala určitým porovnáním, protože pokud jde o práva týkající se povinného dílu v rámci těchto institutů, tak taková náleží jen nepominutelnému dědici. Druhou situací je, když nepominutelný dědic dědicem není a nenáleží mu dědické právo, nýbrž jen právo na povinný díl či případně nemá ani nárok na tento povinný díl. Dále jsem se také zabývala postavením nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti a jeho účasti v tomto řízení. Zařadila jsem sem i případ, kdy jde o nepominutelného dědice, jenž je neznámého pobytu.

Druhou kapitolu jsem nazvala jako vydědění. Nejprve jsem se zaměřila na obecný výklad a také stručné nastínění sporů, kdy půjde o situace, že se bude jednat o spor o dědické právo a kdy půjde o spor o nárok na povinný díl. Zmínila jsem možnost pouze částečného vydědění, kterou nově zakotvil ObčZ, i když ani dřívější právní úprava to výslovně nevyklučovala, ale možnost částečného vydědění dovozovala jen judikatura. V podkapitole označené jako prohlášení o vydědění jsem charakterizovala, jak má toto prohlášení vypadat a jaké musí být jeho náležitosti, aby bylo platné. Nastínila jsem i případy, kdy je možné pořídit toto prohlášení ústní formou. Zabývala jsem se také tím, jaká je pořizovací způsobilost pro takové právní jednání. Následně jsem podala výklad o situacích,

kdy byl nepominutelný dědic opominut. Oddělila jsem zde dva případy. První, kdy jde o opominutí záměrné, a potom půjde o vydědění mlčky a po právu, když je naplněn zákonný důvod pro vydědění. Druhým případem je, když k opominutí došlo z důvodu nevědomosti o existenci potomka, na což z povahy věci vztáhnout vydědění mlčky a po právu nelze. Tudíž potomek, o kterém zůstavitel nevěděl a neprokáže se proti němu některý ze zákonných důvodů pro vydědění, bude mít právo na povinný díl. Dále jsem podrobně rozebrala zákonné důvody vydědění: potomek neposkytl potřebnou pomoc v nouzi, potomek neprojevoval o zůstavitele opravdový zájem, potomek byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze, potomek vedl trvale nezřízený život, marnotratnost nebo zadluženost potomka a také případy dědické nezpůsobilosti, které mohou být důvodem pro vydědění. U jednotlivých důvodů jsem vždy vymezila podmínky, které musí být splněny, aby mohl být důvod použit jako důvod pro platné vydědění potomka. Důvod vydědění ale ovšem není nutné uvádět vůbec. V případě, že není zákonný důvod uveden, bude mít nepominutelný dědic právo na povinný díl, pokud se proti němu některý důvod neprokáže. Za důvody vydědění jsem zařadila výklad o vlivu vydědění na potomky vyděděného a výklad o institutu negativní závěti, která je ve své podstatě institutu vydědění blízká.

Na závěr vlastního textu práce jsem zařadila ochranu nepominutelného dědice. Několikrát jsem v textu zmiňovala, že institut nepominutelného dědice do jisté míry omezuje autonomii vůle zůstavitele v rozhodování o jeho majetku. Stojí proti sobě tedy institut nepominutelného dědice a s tím související zásada zachování hodnot v rodině, a na druhé straně zásada autonomie vůle zůstavitele. ObčZ se pokouší tyto zásady vybalancovat v institutu povinného dílu. Proto jsem jako stěžejní právo nepominutelného dědice na začátek této kapitoly zařadila právě úpravu práva nepominutelného dědice na povinný díl. Nejprve jsem se zabývala jeho celkovou charakteristikou a možnými podobami. Samostatné podkapitoly jsem zvolila pro výpočet povinného dílu a způsoby jeho uspokojení. Dále vyjmenovávám a stručně charakterizuji další práva, která nepominutelným dědicům náleží. Na závěr poslední kapitoly jsem se rozhodla zařadit podkapitolu o některých nejasnostech v úpravě nepominutelných dědiců.

Jak jsem již zmínila v úvodu své diplomové práce, zvolila jsem téma, které je součástí dědického práva, neboť většina osob se s ním ve svém životě potká. Ne vždy jsou v rodině bezproblémové vztahy, a proto je v rámci rodinných vztahů pro rodiče dobré znát možnosti vydědění jejich potomků, a na druhé straně pro potomky, jakožto nepominutelné dědice je ku prospěchu znát případné možnosti ochrany a vědět, jaká práva jim mohou náležet.

Jestliže mám tedy na závěr zhodnotit cíle, které jsem si v úvodu diplomové práce stanovila, pak si troufám tvrdit, že se mi podařilo splnit stanovený cíl a práce poskytuje ucelený výklad o současné právní úpravě v oblasti vydědění a ochrany nepominutelného dědice.

Pokud jde o dostatečnost a jednoznačnost zákonných důvodů vydědění, pak jsem došla k závěru, že taxativní výčet, jenž je obsažen v ObčZ je dostačující, ovšem některé formulace nejsou zcela jednoznačné. K výkladu jednotlivých zákonných důvodů pomáhá důvodová zpráva, komentáře a ve většině případů je pro ně použitelná také starší judikatura (to znamená judikatura, jež vznikala za účinnosti minulého ObčZ 1964).

V důvodech o neposkytnutí pomoci v nouzi, neprojevení opravdového zájmu a trvalého vedení nezřízeného života neshledávám větší výkladové problémy, neboť tyto důvody nebyly oproti předchozí úpravě nějak značně měněny a proto hlavně zde bude možnost použití oné starší judikatury. Byť i u nich bude vždy problémem obtížnost prokazování určitého chování potomka, spočívající v aktivitě či pasivitě.

Co se týká důvodu vydědění, že byl potomek odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčící o jeho zvrhlé povaze, tak zde je problematické právě ono spojení „okolnosti svědčící o zvrhlé povaze potomka“. Pozitivní změna od minulé úpravy je v tom, že nestačí splnit podmínku úmyslného zavinění a odsouzení k trestu odnětí svobody na minimálně jeden rok. Díky takto formulovanému důvodu, bylo možné vztáhnout tento na velmi široké spektrum trestných činů. Se zařazením podmínky zvrhlé povahy se okruh trestných činů, na které bude možné vztáhnout tento důvod, zúžil. Zákon ovšem neuvádí ani demonstrativně, o jaké chování se musí jednat, aby to svědčilo o zvrhlé povaze potomka. Určité příklady dává jen důvodová zpráva. Dle mého názoru

by toto mohlo v praxi přinést výkladové problémy. Toto sousloví bude i pro zůstavitele nejistotou v tom, zda může tento důvod použít a zda bude schopný obstát.

Vydědění z důvodu marnotratnosti či zadluženosti potomka je podmíněno tím, že zůstavitel zanechá povinný díl vyděděného pro jeho potomky. Tím je ve své podstatě omezen ve své testovací svobodě, zákonodárce zde pak nejspíš měl v úmyslu posílit ochranu potomků. „Marnotratnost“ a „zadluženost“ jsou pojmy problematické v tom, že nelze přesně určit jejich hranice, neboť pro každého potomka tomu bude jinak, protože životní úrovně mohou být rozdílné. Proto i zde budou s největší pravděpodobností vyvstávat problémy ve výkladu těchto pojmů, takže ani zde nebude mít zůstavitel záruku, že tento důvod vydědění obstojí v případném sporu.

Do současné právní úpravy se vrátil důvod vydědění pro dědickou nezpůsobilost, což dává zůstaviteli možnost zamezit právu reprezentace, protože v případě „jen“ dědické nezpůsobilosti právu reprezentace zamezit nelze. Proto v případě tohoto důvodu a jeho zařazení je možné přisvědčit, že byla posílena autonomie vůle zůstavitele.

Jelikož vydědění je krokem, který může učinit zůstavitel vůči potomku, pro kterého má být tento krok sankcí za jeho aktivní nebo pasivní chování, je třeba konstatovat, že ochrana nepominutelných dědiců není nadbytečná. Dle mého názoru je nutné, aby měl k vydědění potomka zůstavitel spravedlivé důvody. Úpravu o ochraně nepominutelných dědiců ve své podstatě považuji za dostatečnou. Dostačující se mi zdají i hodnoty povinných dílů, tedy pro zletilé potomky jedna čtvrtina jejich zákonného podílu a pro nezletilé potomky tři čtvrtiny jejich zákonného podílu. Potřebnost ochrany shledávám zejména u potomků, kteří jsou v době zůstavitelovy smrti nezletilí. Výjimkou, v níž shledávám nedostatečnost v rámci ochrany nepominutelných dědiců, je institut darování pro případ smrti. Darování pro případ smrti může být totiž prostředkem, jak obejít jejich ochranu. Proto je otázkou, zda by se neměl zákonodárce více přiklonit na stranu nepominutelných dědiců a jejich ochranu v rámci tohoto institutu lépe vymezit, anebo na stranu zůstavitele, který může svobodně projevat svou vůli (čemuž tak nyní je, jen to není výslovně stanoveno). Tak jako tak by to jistě přispělo ke zvýšení právní jistoty.

6 RESUMÉ

The main goal of this thesis is to provide a comprehensive overview of the current legislation concerning disinheritance and protection of forced heirs. The thesis also points out changes within the recodification of the private law associated with disinheritance and protection of forced heirs.

The thesis is systematically divided into three main chapters: Forced Heir, Disinheritance, Protection of Forced Heir.

The first chapter deals with forced heirs. I explain who a forced heir is, what their position is and how one becomes a forced heir. I focus on the position of forced heirs in situations where they are heirs as well as situations where they are not heirs and I also mention their rights in these individual cases. The chapter also describes the status of a forced heir in inheritance proceedings. The final part of the chapter provides information on a forced heir of unknown whereabouts.

The second chapter describes disinheritance. First, I explain what disinheritance is and who and how may be disinherited. I describe essentials of declaration of disinheritance, its possible forms and when declaration of inheritance can be made. The chapter then defines legal grounds for disinheritance and their characteristics as well as conditions. Further, I focus on the effects of disinheritance on the descendants of a disinherited heir. The chapter is concluded with a brief characteristic of a negative testament.

The third and final chapter is dedicated to the protection of a forced heir. I primarily focus on the right to a forced share as it is the fundamental right of a forced heir. The chapter provides a description of a forced share, its possible form, calculation and how it will be satisfied. Apart from a forced share, a forced heir is also entitled to other rights described in this section. The final part of the chapter reflects on a number of uncertainties arising from regulations on forced heirs.

7 SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

ODBORNÁ A KOMENTÁŘOVÁ LITERATURA

- BŘÍZA, P., BŘICHÁČEK, T., FIŠEROVÁ, Z., HORÁK, P., PTÁČEK, L., SVOBODA, J.: *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, 767 s. ISBN 978-80-7400-528-2
- CHALUPA, I., REITERMAN, D., MUZIKÁŘ, M. *Dědické práva. Základy soukromého právo IX.* Praha: C. H. Beck, 2018, 180 s. ISBN 978-80-7400-684-5
- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 4. Díl čtvrtý: Dědické právo.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 196 s. ISBN 978-80-7478-939-7
- DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 432 s. ISBN 978-80-7478-326-5
- FIALA, R., DRÁPAL, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2015, 648 s. ISBN 978-80-7400-570-1
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z., WESTPHALOVÁ, L. a kol.: *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s. ISBN 978-80-7400-503-9
- JANKŮ, M., MAREK, K. *Vybrané kapitoly ze soukromého práva.* Praha: C. H. Beck, 2018, 232 s. ISBN 978-80-7400-699-9
- SCHELLE, K., SCHELLEOVÁ, I., *Dědické právo podle nového občanského zákoníku.* Praha: Linde Praha, a. s., 2013. 152 s. ISBN 978-80-7201-931-1
- SVEJKOVSKÝ, J. a kol.: *Nový občanský zákoník. Srovnání nové a současné úpravy občanského práva.* Praha: C. H. Beck, 2013, 808 s. ISBN 978-80-7400-423-0

- SVOBODA, J., KLIČKA, O. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014, 408 s. ISBN 978-80-7400-266-3
- SVOBODA K., SMOLÍK P., LEVÝ J., ŠÍNOVÁ R. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2017, 1627 s. ISBN 978-80-7400-673-9
- SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HRMADA, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015, 1054 s. ISBN 978-80-7400-297-7
- ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7
- ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P., *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. 896 s. ISBN 978-80-7502-345-2
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., FIALA, J., a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, 728 s. ISBN 978-80-7478-579-5
- ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK M. a kol. *Občanský zákoník I, II*, 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2009, 2321s. ISBN 978-80-7400-108-6

ODBORNÉ ČLÁNKY

- DRACHOVSKÝ, O. *Darování pro případ smrti – kam s ním?*. Ad Notam. 2019, č. 4, s. 3-7
- DRÁPAL, L., ŠEŠINA, M.. *Povinný díl a jeho vypořádání*. Ad Notam. 2016, č. 6, s. 15-20
- HORÁK, O. *Postavení potomků vyděděného potomka*. Ad Notam. 2016, č. 4, s. 5-8
- HORÁK, O., *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy, 2014, č. 11, s. 381-386

- KOHOUTEK, J. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*. Ad Notam. 2015, č. 5, s. 3-6
- PLAŠIL, F. *Zamyšlení nad odkázáním nepominutelného dědice na pořad práva*. Ad Notam. 2016, č. 3, s. 14-19
- RONOVSÁ, K., PIHERA, V. *(Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn*. Právní rozhledy. 2019, č. 15-16, s. 520-525
- ŠEŠINA, M. *Dědický podíl*. Ad Notam. 2016, č. 4, s. 3-4
- TALANDA, A. *Darování pro případ smrti – trojský kuň dědického práva*. Právní rozhledy. 2015, č. 13-14, s. 474-481
- TALANDOVÁ, I. *Vydědění dědicky nezpůsobilého potomka*. Ad Notam. 2019, č. 2, s. 3-6
- TALANDA, A., TALANDOVÁ, I. *Postavení nepominutelného dědice*. Právní rozhledy. 2018, č. 7, s. 229-236
- TALANDA, A., TALANDOVÁ, I., PLAŠIL, F. *Postavení nepominutelného dědice*. Ad Notam. 2019, č. 1, s. 27-4

PRÁVNÍ PŘEDPISY

- Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, Listina základních práv a svobod
- Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40 /1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

JUDIKATURA

- Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 7. 11. 2012, sp. zn. I. ÚS 295/10, uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu svazek 67, ročník 2012 a časopise Ad Notam č. 1/2013
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 27. 6. 1944, sp. zn. Rv II 488/43, [Vážný 18787]
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 15. 5. 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 8/2008, část občanskoprávní a obchodní a časopise Ad Notam č. 3/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. 33 Cdo 4398/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 9. 2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 78/2010, část občanskoprávní a obchodní
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20. 11. 2009, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010, uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 66/2012, část občanskoprávní a obchodní a časopise Ad Notam č. 2/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. 10. 2012, sp. zn. 21 Cdo 3977/2010, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 19/2013, část občanskoprávní a obchodní a časopise Ad Notam č. 1/2013
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14. 3. 2013, sp. zn. 21 Cdo 1065/2011

- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 11. 7. 2013, sp. zn. 21 Cdo 2447/2012
- Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 11. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3213/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 21. 5. 2019, sp. zn. 21 Cdo 3755/2017
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. 11. 1998, sp. zn. 18 Co 310/98, uveřejněné v časopise Ad Notam č. 5/1999

OSTATNÍ ZDROJE

- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. [Online]. C. H. Beck, 2009. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhf64zrgu&tocid=nnptembqhf64zrgu>
- PILÍK, V., *Tzv. negativní závěť*. Právní prostor. [Online]. 2014. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/rekodifikace/tzv-negativni-zavet>
- TALANDA, A., TALANDOVÁ I. *Vliv vydědění na potomky vyděděného*. Časopis pro právní vědu a praxi. [Online]. 2016, č. 4, s. 653-660. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6254>